promete

Aylık Dergi ● Kasım 1992 ● 10.000 TL (KDV dahil)

6

NİÇİN YAZIYORLAR?

MELİH CEVDET ANDAY - CAHİT KÜLEBİ - GÜLTEN AKIN - MUZAFFER İLHAN ERDOST
VECİHİ TİMUROĞLU - ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU - METİN ALTIOK - ŞÜKRÜ ERBAŞ

YAZIN'IN KESKİN BİÇEMİ

EDEBİYATTA STATÜKOCU TUTUM ÜSTÜNE DEĞİNMELER

ŞİİR NEDİR?

İNCELEMECİ AHMET OKTAY MI? ŞAİR AHMET OKTAY MI?

İÇİNDEKİLER

Yazın'ın Keskin Biçemi / Kemal Gündüzalp 3

Edebiyatta Statükocu Tutum Üzerine Değinmeler / Ergül Çetin 5

Sone / Metin Altıok 7

Aile Fotoğrafı / Salih Bolat 8

Şiir Nedir? / Jean-Lois Joubert 9

Yitip Gidene Gazel / Hüseyin Yurttaş 11

Göze Gelmiş Gençliğime / Gültekin Emre 12

Okuduklarım, İzlediklerim / Vecihi Timuroğlu 13

Yalnızlıklar - 2 / Necati Nesimi 15

Çingene Çıngırağı / Adnan Satıcı 16

NİÇİN YAZIYORLAR? 17

Delirmemek İçin Yazmak - Delirmemek İçin Yaşamak /Özcan Karabulut 19

Su Nasıl Oynamaya Başladı / Ted Hughes 22

İncelemeci Ahmet Oktay mı? Şair Ahmet Oktay mı? 23

Gece Şiirleri / Kaan İnce 26

Kemiklerinizi Kırarım / Birol Özdemir 27

Sosyalliberal Halkçıyol Partisi İl Başkanı Doğruyu Buluyor / Şükrü Erbaş 28

Günlerin Tozlu Camları / Ramis Dara 29

Şiirler / Filiz Zibek 31

Nasıl Yazılmaz / Gorki'den Şalyapin'e Mektup 32

Kapak Deseni: Hülya Çelik

promete Aylık Dergi ● **Fiyatı:** 10.000 TL ● **Yazışma Adresi:** P. K. 119 Yenişehir/Ankara
● **Sahibi:** Metin Turan **Yazı İşleri Müdürü:** Celal İnal ● **Genel Yayın Yönetmeni:** Cem Savran
● **Adres:** Meşrutiyet Cad. 10/44 Kızılay/Ank.● **Abone:** 120.000 TL (Yıllık) Halk Bankası Meşrutiyet Şubesi Metin Turan adına 5911 numaralı hesaba yatırılmalı ve makbuz fotokopisi yazışma adresimize postalanmalıdır.) ● **İlan Koşulları:** Arka kapak: 1.500.000TL. İç sayfalar 1.000.000 TL (tam sayfa) Yayın ilanları %25 indirimlidir.. Etiket Yayın İlanı (3cmX6.5cm): 100.000 TL
Eski sayılar için 8000 TL'lik posta pulu gönderiniz. Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın geri verilmez. Yanıt isteyenlerin bir mektupluk posta pulu göndermelerini rica ederiz.
● **Dizgi:** Serajans, 231 39 68 ● **Baskı:** Saydam Matbaası, 231 30 30

YAZIN'IN KESKİN BİÇEMİ

Kemal Gündüzalp

Bir konu ya da bir sorunu anlamak ve çözüm aramak için, öncelikle o konuda bilgi edinmeye çalışır, bilgileniriz. Ancak tek başına bilgilenmek yetmeyebilir. O sorun ya da konuyu çözümlemek, karşıt yönlerini ortaya koymayı gerekli kılabilir. Ardından eleştirel incelemesini yapmak için de tartışırız. Demek ki, insanlar; siyasacılar, bilim insanları ve sanatçılar, bir konunun iyice kavranarak çözümlenmesi için tartışırlar.

Polémique denilen kavramı tanımlayabilmek için tartışmayı bilmek zorunludur. İnsanlar tartışır dedik, çünkü tartışmak yararlı ve olumludur. Bir tür görüş ve düşünce alışverişidir tartışma. Peki *tartışma* denilen olay *sert* olursa ne olur? Münakaşa mı yoksa kavga mı? Olabilir, olmayabilir de. Ama genellikle *sert tartışmalara* polemik denilir. Yazında bu daha yumuşak bir deyişle *tartışma yazısı* adını alır. Örneğin Hüseyin Cahit Yalçın'ın *Kavgalarım*(1910) adlı kitabı bu tür yazılardan oluşmuştur.

Oysa polemik denilince, nedense benim aklıma hep okullarda yapılan *tartışı*'lar (münazara'lar) gelir. Çocuklar yanlış ya da doğru, bir konuda zorla ve giderek inatla tartışırlar nedense... Şu klişe bilgiler bir yana, asıl sözüm şu: Her tartışma polemik değildir. Öncelikle bu bilinmeli, bir. İkincisi, polemik, tartışma'dan farklı bir biçemle yapılır. Yine klasik bir tutum: Okullarda polemiğe *kalemle tartışma* denir. Hani şu, gazete ve dergilerde bir konu üzerinde yapılan şiddetli, kavgalı tartışma...

Bilinen bütün kaynaklarda her ne kadar az ya da çok sert, ateşli ve saldırgan, genellikle yazılı tartışma diye geçse de ve bu tanım belli ölçüde doğruluk payı taşısa da, bence polemiğin aslında sözlük anlamının ötesinde, tartışma kurallarını altüst eden bir sertliği vardır. Karşı tarafa yüklenmeyi, onu bilimsellik ölçütleri dışında çürütmeyi hedefler. Bu yüzden, beliren ilk özelliği *kırıcılığıdır*.

Polemik bir tür çağrıdır: Davetiye! Çivinin çiviyi sökmesi gibi, polemik polemiği çağırır. Bu anlamda da *kışkırtıcıdır*. Çünkü polemik yanıt ister, yanıtla beslenir. Karşı taraf yanıt verme dürtüsünü uyandırır, yani *kızıştırıcıdır*. Bu yönüyle de yazında gerçekten kendine özgü, özel bir biçemi vardır.

Bir "tartışma yazısı" yukarıda değinilen tanımlardaki özellikleri taşıyorsa, bu polemiğe yol açar. Böylece ardından kesinlikle bir polemik gelir. Genelde dergi düzeyinde(gazetelerdeki köşe yazarlarının makale ya da fıkralarında dile gelen ve bir tür siyasal polemik sayılabilecek yazıları dışta tutuyorum, burada sözkonusu olan yazınsal polemiktir) başlayan ve böylece sürdürülen polemik, en azından bizim gençlik yıllarımızda ('70'ler, giderek '80'li yıllarda) polemiği başlatan derginin kapanmasıyla son bulurdu. Eski dergileri karıştırmaya niyetim yok, isteyenler örnekleri anımsayabilirler!..

Polemik böler ve yalnızlaştırıcıdır; ayırır, barışçı değil kavgacı, daha doğru deyişle *savaşçıdır*. Zaten sözcük, kavram olarak Yunanca *polemikos, polemos*'tan, yani *savaş*'tan geliyor. Çünkü, birilerini susturmaya yöneliktir, dolayısıyla bir "itiraz", ya da direnme veya savunma sözkonusudur. Daha hafif bir deyişle birileriyle alay etmek, ti'ye almaktır. Karşılık aldığı sürece yaşama alanı bulur. O yüzden de genelde dergicileri ürküten bir yazı türüdür. Zaman zaman sözde sıcak bir tartışma ortamı yaratsa da tehlikelidir dergiler için. En azından dergi yönetiminin doğrudan "taraf" olmadığı zamanlarda.

Siz hiç kimi dergi yayın yönetmenlerinin bir karşı-eleştiri'deki (polemik'e yanıt niteliğindeki) yargıları genel olarak paylaştıkları halde, "polemiğe yol açar" diye yayımlamak istemediklerini duymadınız mı? Bir yazar ya da bir kitap adı şöyle ya da böyle geçti diye, doğru doğru dosdoğru bulunduğu halde, yayımlanmayan ne çok yazı vardır, kimbilir. Bu yazılar "yanıt hakkı doğurur" diye yayımlanmaktan vazgeçilen yazılardır. O yüzden çoğu kişi kaçak güreşir, bu tür yazılarında ad vermekten kaçınır. Bir çeşit *gizli polemik*tir yapılan. Çünkü yayıncısı "aman polemik yaratmasın" diye uyarmıştır. İşte bu nedenlerle

yazı'ya geçmeyen, geçtiği halde yayımlanmayan ne çok polemik varolmuştur.

Bir polemiğin başlaması için değilse bile sürmesi için en azından iki yayın organına, sürekli gereksinim vardır. Çünkü aynı dergideki polemikler yayın yönetmeninin ağırlığını koymasıyla ya hemen kesilir ya da zaten başlamasına, başlamışsa sürdürülmesine "izin" verilmez!..

İki derginin arasında gizli bir rekabet'in, siyasal, düşünsel, sanatsal ya da yazınsal bir ayrılığın, çekişmenin oluşması da polemiğin sürmesi için önkoşuldur elbette. Tek dergide polemik pek uzun sürmez, hele kalemşörler eşit ya da denkse bir tür "cevap hakkı" olarak geçiştirilir, ancak tez elden olaya el konur. Yayın yönetmeni çoğu kez, kendince haklı gerekçelerle bir hakem gibi polemik'i bitirir, aslında keser. Kimi kez okurlar açısından "eğlenceli" bir hal alır polemiğin sürmesi. Kimi kez okurlar da sıkılır, giderek yan tutmalar bile başlar, ardından zaten küçücük olan "tiraj" düşer. Genelde bir dergi yayımına son vermek zorunda kalabilir. Çoğu kez de en sert polemikler, hep dergilerin kapanmasından önceki birkaç sayısında başlar. Bir tür "panik" sözkonusudur ve bu da ilginçtir doğrusu. Biri kapanınca, öteki de polemikten vazgeçer. Üstelik belli ölçüde "üstünlük" sağlamış olarak...

Polemik ünlü ya da saygın birinin kalıplaşmış düşüncelere karşı, bir **tabu**'ya karşı aldığı tavır konusunda da başlayabilir. Sözkonusu tavır alış, yeni ve doğru bile olsa, polemik bu kişi ya da kişileri harcamaya yönelik olabilir. Önemsiz, tanınmamış birinin görüşleri genelde polemiğe yol açmaz. Bu adam harcama ve sustuma tehlikelidir: Ağır suçlamalara yol açabilir. En azından karalamaya... Zaman zaman aşağılayıcı bir dil kullanılır. Bu yönüyle de *olumsuz*'dur. Aklıma yine bizim gençlik yıllarımızda yığınla yazıya, yanıta yol açmış iki örnek geliyor. Ayrıntısına girmeden değiniyorum: Birincisi, Bekir Yıldız'a karşı bir tür saldırıya dönüşen ve "Sait Faik - Sabahattin Ali Tartışması" diye bilinenidir. Kimler katılmamıştı ki? Vedat Günyol, Füsun Akatlı, Ferit Edgü... Fethi Naci de var mıydı, net anımsamıyorum. Hani şu ünlü: "Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten" dizelerini başlık yapmıştı!...

Yıllar sonra Bekir Yıldız, *Yargılayan Zaman İçinden* adlı kitabı yayımlayabildi ancak. Ne yazık ki, konuyla ilgili ikinci kitap bir türlü gelmedi. (Yoksa ben mi göremedim?) İkinci polemik örneği çok daha düzeysizdi. Hedef Aziz Nesin'di bu kez. Sanırım Nesin'in "Büyük Grev" adlı öyküsü nedeniyle başlamıştı. Günlük *Politika* gazetesinde neler çiziktirilmemişti ki... Şöyle bir söz örneğin: "Aziz, Sen Nesin?" Yazık olmuş!.. Şimdi bakıyorum da o yazar-yazmaz takımının yerinde yeller esiyor, Aziz Nesin ise yerli yerinde!

Ama bunca gürültüye karşın, yine de yazın ve sanatın gelişmesine katkıda bulunan, bu yüzden de dönem dönem başvurulan, neredeyse kaçınılmaz bir gereklilik olarak yaşam alanı bulur polemik denilen yazı türü. Ancak yanlışlar öyle yoğunlaşır ki, birkaç doğru, toz duman içinde yitip gider.

Polemiğin özünde saldırı vardır: Karşısındakini bir *darbe*'yle (aman ne sözcük!) yere yıkmayı hedefler. Karşılık alınca da sevinir, yeniden polemik yapma şansı yaratıldığı için coşar polemikçi. Bu anlamda kısırdır, giderek bir kısırdöngüye dönüştüğü de görülmüştür. Yazın tarihine mal olan onca polemikten pek azı derinlemesine *olumlu* sonuç vermiştir.

Polemik ne zaman yararlıdır? Belli bir eleştirel düzeyi tutturabildiği sürece "olumlu" yanı öne çıkabilir. İlerletici bir işlev kazanır; giderek katılımcıların çoğalmasıyla verimli bile olabilir. Bunun için kişiye saldırının olmaması gerekir. Düşüncenin eleştirilmesi hedef alınmalıdır. Demokrasinin en az geliştiği toplumlarda kişiliğe yönelik sataşma öne çıkar. Oysa demokratik ortamlarda, insanların bilinçli ve düzeyli tartışma yapabilme yetenekleri gelişmiş olduğu için, polemik, yerini sert de olsa gerçek ve eleştiri yüklü bir tartışmaya bırakır. Bu da sonuç olarak yararlıdır.

Bunca sözden sonra, eleştirinin ne olduğunu söylemeye gerek yok, en azından bilimsel/nesnel eleştirinin dayandığı temellerden yoksun olduğu için, eleştirinin dışında, onun karşıtı olan bir yerdedir polemik. Eleştirinin tersi demek belki de en anlamlı söz olacaktır.

Polemik bir yazı türüdür elbette. Ancak günümüzde "ilkel" anlamdaki polemiğin aşıldığını sanıyorum. (Aklıma tam da burada "Kara Kitap" polemikleri geliyor.) Yine de eleştirel düzeyde "polemik"in varlığını sürdüreceğine inanıyorum. Çünkü kendine özgü dili ve biçemiyle bir tür'dür polemik: Yazın'ın keskin biçemi!

Ankara, 13 Ekim 1992

EDEBİYATTA STATÜKOCU TUTUM ÜSTÜNE DEĞİNMELER

Ergül Çetin

Edebiyat dünyasındaki statüler, hayattaki öbür statüler gibidir. Kazanılması için mutlaka bir bedel ödenir. Korunması için de fazlasıyla emek ister, zahmet ister, fedakârlık ister... Dahası kalem savaşları, taarruzlar, geri çekilmeler, ittifaklar, uzlaşmalar ister.

Gerçek anlamda edebi statü, sanatsal yaratımın kendisiyle ilgilidir.

Yazar bu dünyada yapıtı ve kendisiyle vardır. kalıcılığını yapıtlarıyla kazanır, statükocu tutum yapıta yeni bir değer katmaz O, ihtiraslarla ilgilidir daha cok.

Statükocu edebiyatçı, kuşkusuz her şeyden önce adı sanı duyulmuş biridir. Edebiyatın özüne ilişkin yeni bir söylem getirmezken,edebiyat söyleşilerine konuşmacı olarak sıkça çağrılır. Yaptığı ateşli ve uzun konuşmalarla geçmişini ve bugününü aklar. Kuşkusuz bunu hem kendisi hem de aynı statüyü paylaştığı başkaları adına yapar. Yazar X'le birlikte olduğu güzel anlardan bahseder örneğin. O'nunla birlikte olmak, deneyimler yaşamak hem büyük bir derstir, hem de onaylanmış olmanın bir biçimidir. Bu deneyimler ve değerli anılar izleyicilere aktarılır ve sonuçlar çıkarılır.

İzleyici olarak katıldığı toplantılarda bile, her ne kadar önemini gizlemek ister gibi görünse de, öne çıkmak ve başkaları tarafından görülmek ister. Konuşmacılar sözlerini bitirince, söz alarak, edebiyat tarihinde yanlış bir iz bırakmamak ve izleyicilerde oluşabilecek bir yanlış bilgilenmeyi önlemek için gerekli gördüğü konularda uzun ve gereksiz açıklamalar yaparak çok değerli katkılarda bulunurlar. Kürsüye çağrılmasalar bile her yer bir kürsüdür onlar için. Konuşmaya bayılırlar. Yanlış bilgilendirilmeye hele hiç dayanamazlar.

Doğrulanmış olaylar ve olgularla ilgilenir. Herkesçe kabul görmüş ve onaylanmış beğenileri paylaşır. Otorite gördükleri tarafından kabul görmüş kişi ve yapıtların isimlerini sıkça anarak meşruluk kazanmak ister. Onaylanmış olmak her şeydir onun için. Onaylanmış olmanın hazzıyla yanar tutuşur.

Edebiyatın "yeraltı haritaları"yla ilgilenmez. Onun ilgisini yerüstü haritaları çeker daha çok.

Gençlerin yeterince değerbilir olmadıklarını düşünür. Onların kendisinden öğreneceği çok şeyler olduğuna inanır.

Onay görmüş kişilere, yapıtlarını beğensin beğenmesin, sanatsal değeri yüksek olsun olmasın, hayran rolü oynar. Önünde yerlere kadar eğilir. Onlarla birlikte görülmekten, "dün akşam falancayla birlikteydik. ..." gibi sohbetlerden hoşlanır. Bununla, "Çok değer verdiğim falancayla birlikteydim. O önemli kişiyle birlikte görülmekle ben de başkalarının gözünde önemli biri gibi görünebilirim." demek istemektedir.

Kendisiyle aynı düzeyde gördüğü kişilerle arasında bitmek bilmeyen bir sınır savaşı vardır. Birbirlerinin başarılarını, başarısızlıklarını bile kıskanırlar. Birbirlerinin kuyusunu kazıp ikiyüzlülük içinde ilişkilerini sürdürürler.

Amatör dergilerden çok profesyonel dergileri tercih eder. Ancak amatör dergilerin kendisine gösterdiği ilgiden -kendisi karşılık vermese bile- gizli bir haz alır. Onları görmezden gelirken, öbüründen icazet ve onay bekler.

Gözüpekllikten ve "keskin" eleştiriden hoşlanmaz. O her zaman "uzlaştırıcı" ve "temkinli"dir.

Ne söylediğinden çok, nasıl söylediğine önem verdiğini sanır. Bu konuda tam bir "teknisyen"dir. Yenileri, klasiklerini vermemekle suçlar. Estetik kurallar daha uzun erimlidir ya eleştirisini bu noktadan yapmaya çalışır. Ancak her konuda olduğu gibi burda da fazlasıyla önyargılıdır. Çünkü bir biçimcidir o.

İlk kez onay bekleyene karşı hoşgörülü olduğu söylenemez. Kendisi de aynı yollardan geçmiştir de ondan. Yeni onay bekleyenin, bir zamanlar ve bir ölçüde halen, kendisinin başkalarına karşı duyduğu aşağılanmayı duymasını bekler. İlk kez onay bekleyenin gözlerinde kendisini görür. Kendi başarısızlıklarının, hayal kırıklıklarının bir özetini bulur onda. Bu yüzden karşıdır ona.

İşte yine bu yüzden ona karşı müdahale hakkının varolduğuna inanır. Zaten statüler sistemi de böylece oluşmuştur. Yeni olanın karşısında, kendisinin daha önce onaylanmış olmasının arkasına sığınarak konuşur. Oysa kartondan kaledir bu. Bilmez. Yeniye karşı ahkâm keserken, kendisinden usta bildiklerine karşı mahcupkâr ve çıraktır.

Yeni onay bekleyeni büsbütün kapı dışarı da etmez. Hemen içeri buyur da etmez. Yeni gelen biraz beklemelidir. Büsbütün kapı dışarı etmesi, kendisini yok saymak olacağına göre, bunu mahcubiyetinden ötürü hırsla yapmak istese de yapamaz. İçindeki yeni beni eskiye saldırırken, eski beni ona yalvarır. Bu yüzden yeninin kendisine yalvarmasını ve kendisini acındırmasını bekler. Ona acımak ve bağışlamak zevkini tatmak için yapar bunu. Ta ki kendi statükosu, onun erişemeyeceği yere kadar yükselmiş olsun. İşte o zaman yeniye icazet verebilir. Ancak yeni gelen çetin biri çıkarsa , içinden diş bilese bile, fazla gürültü çıkarmamak için denk bir anlaşma yapmaya hazırdır. Onaylanmış olmasına leke düşürmek istemez ve çekindiği yeninin de bir süre sonra onaylanacağını bilir.

Kendi soyundan gelenlere karşı düşmanlığı, acımayı ve tabir yerinde ise şefkati (işkenceyi) sürdürürken edebiyatın genç prenslerine karşı gıpta ile bakar. Çünkü kendisinin çıraklıkta geçmiş uzun yıllarına acır ve onu kıskanır. Saygıda kusur etmez fakat.

Statükocu, bir taktik ustasıdır. Ancak stratejisi yanlıştır. Küçük oyunlar kurmakta üstüne yoktur. Her defasında ipuçları bırakır ardında. Suçüstü yakalanır. Gözlerinden bellidir bu.

İnsanların ardından gizli işler çevirmek en basit hüneridir onun. Şairlerin kan izleri vardır cep defterinde.

Her olayda kendini görmek ister. İçinde yer almadığı bir oyun ona göre değildir.

İnsanları kullanmaktan hoşlanır. İnsanların, onun oyununda vereceği roller kadar değeri vardır. Rollerini bitirenlerin önemi de bitmiş sayılır. Bazı oyuncular kadrolu olup, onlara her zaman rol verilir. Bazıları aylıklıdır bile. Bazıları rol bitince hemen silinir defterden. Kendisi de bir başka oyunun kurbanıdır da ondan...

Statükocu bir müdavimdir. Sanat kurumlarını ve çağrılı toplantıları aksatmaz. Yıllık izne bile çıkmaz bu yüzden. O yerlere sabah akşam uğramazsa hayatın yanlış yöne akıp gittiği duygusuna kapılır. Telaşa düşer. Orada fiziki olarak bulunmakla olayların içinde yer aldığını sanır.

Yalnızlık ona göre değildir. Hep paylaşmak ister. Tek bir şartla, o her zaman en büyük olmalıdır. Aslında ona gereken bir boy aynasıdır. "Söyle ayna ben güzel miyim?" Oysa bilir. Başkaları da başka aynalarda güzeldir. Yalnızlıktır bütün yaratımların kaynağı. O buna gelemez. Kutsal kitaplara göre Tanrı bile yalnızlıktan canı sıkıldığı için yaratmıştır yeryüzünü.

Hiç bir şeye kökten karşı çıkmaz. Onun karşı çıkışı bile yeni bir uzlaşma içindir. Statükocu elindekileri yitirdiği ve bütünüyle bir haksızlığa uğradığı zaman, içinde yer aldığı değerler sistemine özünden karşı çıkmamak şartıyla kirli çamaşırlarını ortaya serer. Bunu o değerler sistemini yıkmak için yapmaz Kendisine gerekli değer verilmediği için, öç almak ve yıpratmak için yapar. Böylece statükocu olduğu bir kez daha kanıtlanır. Bir kere tahtından düşürülmüşse, ne İsa'ya yaranabilir, ne Musa'ya.

Bir uyum ustasıdır. Sabahtan akşama renk değiştirip durur. Statükosunu koruyacak, kendine zarar vermeyecek herşeye razıdır. Mavi boncuklar dağıtır bu yüzden. Herkes alkış yağdırıyorsa alkış yağdırır, lanet yağdırıyorsa lanet yağdırır o da.

Tam anlamıyla bir bencildir. Bu bakımdan bir amipe benzetilebilir. İşine yarayanı içine alır, yaramayanı dışına atar. Ilık sulara yönelir kendiliğinden.

Her şeyi doğal bir silsile içinde görür. "Üst düzey"de gördüğü kişilere karşı içtensiz saygı gösterilerinde bulunurken alt gruptakilere açıkça saygısız davranır. Onlara hava basar. Onların birlikte olmadığı kişilerle birlikte olmakla, bazı "üst düzey"deki kişilerin özel yaşamlarına, sırlarına ortak olmakla övünür. Bununla da çevreye blöf yapar.

İktidardakiler gibi açıkça cezalandırmaz. Hem çelme takmak, hem de görünmez olmak ister. Sonra üzülmüş görünüp geçmiş olsun demek gerekir çünkü.

Kendisini, omuzları apoletli generale benzetir. Bütün dileği bir yıldız daha edinebilmektir. Bu görüşe göre, şiirin bile, asteğmenleri, subayları, astsubayları vardır. Levazım subayı, topçuları, istihkâmcıları, meçhul askerleri vardır. En verimli yılları yüzbaşılık-

Metin Altıok

SONE

Birden bire olur, beklenmedik zamanda;
İçinde belirsiz bir şey sezersin.
Yüreğinin yankılanan tınısında,
Bir şeydir de ne olduğunu bilmezsin.
Ne hüzündür, ne kederdir, ne acı;
Yalnızca kendisidir, kendine benzer.
Şöyle bir yoklamaktır sanki amacı,
Karıştırıp aklını geldiği gibi gider.
Ama ben inatla tetik durup bekledim;
Biraz daha bildim ki her seferinde,
İçimde bir taraz gibi sezinlediğim,
Hiçlikti özümün duygusal çeperinde.
İşte ben yıllar yılı yarı ölü yarı diri;
O hiçliğe yazdım bunca ketum şiiri.

---

dönemidir. Albaylığa kadar olan devre olgunluk yıllarıdır. Generallik dönemi taltifat dönemi olup bu devrede her şeyini yitirmeye başlar. Emekliye ayrılınca da bir mevtadır sadece .

Bu sisteme göre, genç statükocular, daha yaşlı statükocular tarafından yetenekleri kanıtlanmış görülerek terfi ettirilirler. Genç statükocu, üst basamaklara tırmanmak için yaşlı statükocularla arayı düzeltmeye çalışır. İyi ilişkiler kurmaya gayret eder. Yaşlı statükocu ise, böyle bir cevherin elinden tuttuğu imajını vererek gündemde kalmanın yollarından birini elinde tuttuğunu sanır. Kendi gücünün tam bilincinde olmayan genç statükocu, iktidarda olduğu görüntüsünü sürdürebilmek için tüyleri yolunmuş, güçsüz kanatlarını bu genç yeteneğe açarak ona büyük bir bağışta bulunuyormuş gibi davranır. Öteki de bu davranış karşısında kendine sağlanan kolaylık ve ayrıcalıktan ötürü mahcubiyet ve bağlılık duymuş rolünü oynar.

Ödüllerle yapıt arasında doğrusal bir bağ kurar. Ödül almış yapıtlar güzeldir, almamış yapıtların adını anmaya bile değmez.

Edebiyat alanında statülerin ve statükocu tutumun varlığını kabul etmez. Ne kadar kulak kesilirse kesilsin statülerin ve dışındaki dünyanın değiştiğini göremez.

İster genç, ister orta, ister yaşlı kuşaktan olsun, statükocu, aforizmalardan ve aforizmacılardan hoşlanmaz. Kendisini başrolde görürken, figüran olduğunu söyleyenden elbette nefret eder. Aforizmacıyı teknik ayrıntıda boğmak ister bu yüzden.

Statükocu, edebiyatta "Promete"leri sevmez. Olimpos'ta çalınacak ateş kalmadığını söyler. Olimpos'tan çalınacak bir ateş var idiyse bile onu da son kırıtısına dek kendisinin ya da kendi kuşağından bazı ölü ya da diri Prometelerin çalıp yeryüzüne indirdikleri savında bulunur. Ölü Prometelerin övgüsünü yaparak, onaylanmış otoritenin arkasına sığınıp, artık tanrıların öldüğünü, Olimpos'un tanrılarla birlikte yanıp kül olduğunu ilan eder. Çünkü herşey bir kıyas içindedir ona göre.

Tarih, varsa bile gelip onun ayakları dibinde son bulur.

Bir de karşı çıkıcılar vardır. Onlar da statükoculara karşı çıkarak (karşı çıktıklarını sanarak) varlık nedeni bulurlar. Karşı çıkmayı tükettikleri an kendilerinin de tükeneceğini bilirler. Bu yüzden karşı çıkılan statükocular da bu oyuna sessiz sedasız katılırlar. Statükocular için karşı çıkıcılar, cennete girmek için alt dünyada bekleşen mahkûmlardır ancak.

AİLE FOTOĞRAFI

babam; romantik bir taşralı
bütün demiryolu işçileri gibi
karlara saplanmış bir tren durur
alnının dağlarında
yolcuların çoktan terkettiği

annem; onu düşününce avlumuz gelir aklıma
üstünde cırcırböcekleri öten dut ağacı
bacakları romatizmalı bir yemek masası
yağ tenekelerinde akşamsefaları, ortancalar
annem, türk filmlerine ağlar

ağabeyim; evinin her köşesinde eyfel kulesi
paris'e gitmişti ya, sanki hiç gitmedi
fotoğrafları, altmışların türkiye tarihi
yüzünde yarı-feodal bir gülümseme
hâlâ kullanır aynı bıyık biçimini

ablam; yanlış bir karar gibi dururdu
saçlarını tararken aynanın karşısında
şimdi hem çalışıp hem okuyan iki oğlu var
(birisi şiir kitapları satınalıyormuş diyorlar)
ablam, modası geçmiş bir şarkıdır şimdi
artık kimsenin söylemediği

ben yine gidiyorum üniversitedeki işime
masamın ortasından bir nehir akıyor sabahları
ayaklarımı sarkıtıp bakıyorum suyun dibine
suyun dibindeki kitaplara, yönetmeliklere
öğrencilere, öğretim üyelerine, sekreterlere
dünya herkese yeter, diyorum
haydi çıkın suyun üstüne!

ean - Louis Joubert

İİR NEDİR?

ŞİİR VE TARİH

Şiir koruma ve iletme yöntemi olarak yaratılmış ise de, başlangıçta insanların belleği olarak ortaya çıkmıştır. Geçmişin koruyucusu olarak, ilkel biçimlerde, soyağacı, tarihsel olaylar defteri, destan olmuştur. Batı geleneğinde, destan temel ve arkaik bir tür olarak çıkar ortaya: *Ilyada* ve *Odysée* bütün Grek-Latin şiirinin temelini atmış gibidir. Ancak destan ölü ve ilaçlanmış bir geçmişin anısını korumakla yetinmez, çoğu zaman yorumcuların dikkatinden kaçmış olan, toplumsal-siyasal bir işlevi vardır: Geçmişe bakarak, güncel olanı kurar ve güncel olana göre geçmişi yeniden düzenler; yani iktidarın doğrulanması süreçlerine etkin olarak müdahale eder. İşte bu şekilde *griot*, yeni bir kralın tahta çıkması vesilesiyle büyük Afrika hanedanlık destanlarından birini söylerken, onu seleflerinin soyuna katarak yeni hükümdarın iktidarını yasallaştırır. Günümüz Mali'sinde şu büyük destanlardan biri olan Soundiata (XIII. yüzyılda Mali hükümdarlığının kurucusu)'nın kahramanlık destanı hâlâ anlatılır. Oysa, okunan destanların siyasal değişikliklerle geliştiğini biliyoruz: İktidarı elinde bulunduran kişiye göre, şu bölüm ya da şu kahraman üzerinde durulur. Demek ki destan şimdiki zamanı canlandırmaya, en azından bunu yorumlamaya yarayacak bir tablo oluşturmaya devam eder.

Étiemble da (*(gerçekten) Genel edebiyat denemeleri*'nde), destanın bazı toplumsal örgüt biçimlerine tam anlamıyla ait olduğunu belirtmiştir: Firavunların Mısır'ında veya eski Çin'de bilinmiyorsa da, buna karşılık hepsinde ortak olarak üçlü yapılanma ilkesinin bulunduğu Hint-Avrupa toplumlarında eştözlü gibidir destan (Georges Dumézil *Söylence ve Destan* adlı kitabında bunu açıklığa kavuşturmuştur): Tanrıların üçlemine (Mars, Jupiter, Uranus) toplumsal görevlerin üçlü şeması (savaşçı, din adamı, çiftçi) denk düşer; daha genel olarak Tibet'te, Japonya'da, Ruanda'da, ayrıcalıklı kastlar oluşturan savaşçıların ve din adamlarının iktidarı paylaştığı ve bunun için çekiştiği her yerde destan vardır.

Avrupa'da (matbaa ile yaygınlaşan) yazının her yere yayılmasıyla, destan, etkinliğini kaybeder. Yazı, geçmişi, tarihsel amaçların payına düşen türlerden yavaş yavaş uzaklaşan şiirden daha iyi korur. XVII. yüzyıldan itibaren, destan Fransız edebiyatından silinmeye başlar. Agrippa d'Aubigné'nin *Les Tragiques*'leri (1577-1616) destanın belki de son örneğidir. İki yüzyıl boyunca Fransız şairleri (çoğu zaman sonuçsuz kalan) tutkuyla epik türü yeniden canlandırmaya çalışacaklardır. Yazıya dökülmüş bir destan olabilir mi? Evet, ama şiirin zorlayıcı biçiminden vazgeçilirse: "*İlyada'nın çağdaş biçimi, dizelerle yazılmış bir destan değil, bir romandır*: Savaş ve Barış" (Roger Caillois). XIX. yüzyılın geleneksel romanı (Balzac, Stendhal, Zola...) şimdiki zamanın doğrulanması ve geçmişle ilişkisi üzerine geliştirilen bir düşünceyi yansıtır. Çağımızda roman bu işlevini sinemaya bırakmıştır: Western yeni bir toplumu yakın geçmişi üzerine düşündürür; Eisenstein veya Dovjenko'nun filmleri, genç Sovyet devriminin güçlendirilmesine katkıda bulunur.

ŞİİR VE SÖYLENCE

Şiir ve söylence daha kesin benzerlikler gösterir. Bütün insan toplulukları söylencelere, yani kurgusal nitelikleri herkesçe bilinse de, bunları birbirine anlatan toplulukların gerçek şeyler gibi düşündüğü, tanrıların veya efsanevi kahramanların öykülerinden oluşan, gerçek anlamda masalsı anlatılara başvurur. Söylecenin tuhaflığı: İster Zeus'un, ister Don Juan'ın maceralarını anlatıyor olsun, uydurulmuş bir hikâyedir, ama yine de, bir kültürün düzenini üzerine kurduğu, o şekliyle kabul edilmiş bir gerçeği anlatır. Söylence, öncelikle bir anlatı olarak tanımlandığına göre, şiir biçiminde üretilmiş olmayı gerektirmez. Ama başlangıcından itibaren, şiirsel olarak biçimlendirilmesi ona başarı gücünü, düzenleme zenginliğini ve özellikle de nüfuzunu sağlamıştır. Ritm ayine dönüşünce, imge simge şeklinde gelişince, şiirsel söz

söylence anlatısını yüceltir ve ona yetkin doğruluğunu sağlar. Kutsal kitap *Yaratılış*'daki dünyanın yaratılış anlatıları gibi, Pigme'lerin evrenin yaratılışı ile ilgili söylenceleri de, şiirsel dilin gücüyle benimsetir kendini. Çağdaş toplumların söylencelerinin saptanması belki biraz daha zordur (taşıdıkları değere inancımız olsa da bunları söylence olarak kabul etmiyoruz). Ancak canlanmalarını ve biçim ve yapılarındaki değişimi ayırdedebilmek için şairlerin sözlerine dikkatle eğilmek yeterlidir. Victor Hugo'nun imgelem gücü şiirin söylencesel işlevini doğallıkla yakalar: 1854'te ve daha sonra 1859-1860 yılları arasında yazılmış, ancak ölümünden sonra 1886'da yayımlanabilmiş olan, bitmemiş, uzun bir şiir olan *Şeytanın Sonu* ile romantik ütopyanın en yetkin örneğini verir şair; söylence, burada, fizikötesinin, tarih felsefesinin, siyasal ve toplumsal düşüncenin pek çok alanında değişik anlamlar kazanır. Gözden düşmüş, ama Özgürlük meleğinin aşkıyla yeniden canlanmış bir başmelek olan Şeytan, diyalektik bir zamanda ve ilerlemenin itici gücü olarak, gerekli bir devrimin simgesi olur. Lanetli şeytan kutsal mükemmelliğe yeniden dönünce, evrensel bir uzlaşma ile Devrimin zafer kazanmasını sağlar. Bu ilerleme söylencesi, 1848 cumhuriyetçilerinin düşlerini harekete geçirdiği gibi, devrimcilerin tasarılarını canlandırdığı gibi, hâlâ da (daha ne kadar zaman?) dünya görüşümüzü ve davranışlarımızı yönlendirdiği gibi, Hugo'nun da tüm eserlerinin temelini oluşturur. Daha pek çok söylence, şairler tarafından geliştirilip yayılmıştır, yakın tarih de bunun etkisini çoğu kez doğrulamıştır. Fiziksel özgürlük var olmadığında hayal edilen, düşlenen, yeniden diriltilen özgürlük söylencesi, Paul Eluard, Pablo Neruda, Nazım Hikmet... ve daha pek çoğu gibi, direnişçi şairlerin eserlerini yüreklendirir. Yeniden keşfedilen Zenciliğin söylencesi ve zenci Afrika değerlerinin yüceltilmesi, "başarıya ulaşmış" bir söylenceye mükemmel bir örnektir, çünkü Aimé Césaire'in ve Léopold Senghor'un şiirleri, Antilli ve Afrikalı genç okuyucular tarafından, çalınmış kimliklerini yeniden ele geçirmeye bir çağrı olarak kabul edilmiştir.

ŞİİR VE BÜYÜ

Büyüde dil yalnızca yararcı bir işlev yüklenmez: Gücünü ortaya koyar. Konuşmak, adlandırmak, varlıklar ve nesneler üzerinde bir egemenlik kurmaktır; dilsel tabular ve örtmeceler, dilin gizli tehlikelerini yok etmeye çalışır: Bazı geleneksel toplumlarda, bireylerin gerçek ismi bir giz olarak kalmalıdır, ismi açıkça söylenen biri ölümle karşı karşıya kalır. Bellek eğitme gereklerinin katılığı nedeniyle, şiir özellikle, hiçbir hecesinin değiştirilemeyeceği büyülü ifadeleri olduğu gibi korumaya elverişlidir. Şairler büyü ile şiir arasındaki bağı vurgulamaktan hoşlanırlar. Baudelaire kendi şiir sanatını *"çağrışımcı bir büyücülük"* olarak tanımlar; Valéry ise,şiirlerinden oluşan bir kitaba başlık vermek için, *"büyüler"*(Latincede:*carmina* = büyülü bir gücü olan ezgi) sözcüğünün kökenbilimsel anlamını araştırır. Henri Michaux (1940-1944 arasında yazılmış,1945'te yayınlanmış olan) *Sınamalar, Büyü Ayinleri* adlı kitabında, şiirsel sözün uyuyan güçlerini canlandırmak istemiştir: Şiirler büyü ayinlerine dönüşür: *"Varlık nedenleri, düşman dünyayı çevreleyen güçleri zor duruma sokmaktır.* (...)

Bir koç gibi saldıran, güçlü bir tepki olarak, büyücülük mahpusun gerçek şiiridir.

Acının ve saplantıların olduğu yerde, sözcüklerin ardarda söylenmesiyle bir araya gelen, öyle bir çoşku, öyle eşsiz bir öfke oluşur ki, giderek dağılan kötülük yerini hafif ve şeytansı bir bilyeye bırakır -muhteşem bir durum!"

Henri Michaux'nun çoğu şiiri etkileyici gücünü, büyüleyici ifadelerinden, büyülü sözlerinin keskinliğinden alır.

Okuyucuya saldıran ve yalnızca sözcüklerin gücüyle, onda değişiklikler yaratmaya çalışan bu metinlerin kara büyüsünü görelim:

Ben size yıkıntılardan bir kent inşa edeceğim
(...)
Yıkım! Yıkım! Hepinize yıkım, canlılara hiçlik!
(...)
Karanlıkta her yeri göreceğiz, kardeşlerim.
Labirentte doğru yolu bulacağız.
Beden, senin burda işin ne, s ıkıcı, sidikli, kırık testi?
Sızlayan makara, nasıl hissedeceksin halatları
dört bir yandan gerilmiş!
Nasıl çekip koparacağım seni!
(Gece kıpırdıyor,1935)

Ama büyü kara değil de, ak olabilir ve şiirsel coşku, sözcüklere yeniden güç vererek kabul edilemeyecek gerçekliği değiştirme arzusundan doğabilir.

ŞİİR VE DİN

Dinlerin ayin usulleri, dinsel törenler ve dualar için şiirsel biçimin katılığından ve özlülüğünden yararlanmıştır. Din karşıtı edebiyatın çok eski kutsal şiirlerden doğduğu düşüncesi, romantik çağdan beri

Hüseyin Yurttaş

yitip gidene gazel

bir yol var, ucunda en uzun gün görünür
yarının başladığı yerde dün görünür

geçip gidersin rüzgârlı düşler içinde
dönüp geriye baksan köhne ömrün görünür

aşklarla acılarla boğuşarak vardığın bir duraktır
durmak ne mümkün, ardından yeni bir sürgün görünür

ne yana dönsen yaralı bir yalnızlık karşılar seni
bıkıp usansan da yine o müzmin hüzün görünür

gazel yurdundan göçüp giden her yaprakta
faili meçhul bir failatün görünür

yurttaş'ım, beyhude çığlıklar salıp durma boşluklara
tütmez olmuş dumanın, şimdi savrulan külün görünür

---

benimsenmiştir. Şiirin tarihi, aşama aşama ilerleyen bir laikleşmenin tarihidir diyebiliriz. Bu şekilde, ortaçağ Kilisesinin gereksinimleri için yaratılmış olan, Fransızca'daki heceye dayalı dize (bu, inananların, akılda tutulması kolay ezgilerle dinsel ayinlere katılımını sağlıyordu) Ortaçağ boyunca yavaş yavaş dini kökenlerinden uzaklaştı. Paul Claudel veya rahip Henri Brémond ise tersine, şiirin duaya hazırlık niteliğinde bir öğretim olduğunu düşünürler: Sanatlar, hep söylendiği gibi, müzikle birleşme arzusunda değildir. *"Hayır, sanatların hepsi, ama herbiri, kendine özgü büyüleyici araçları olmakla birlikte -sözcükler, notalar, renkler, satırlar- hepsi duayla birleşmeye can atar"* (H.Brémond). *"Saf şiir"* kavramı üzerine düşünen Claudel şöyle der: Dilin alışılmış kullanımının ötesinde bir kullanım olarak şiir, "saf olana *ulaşmayı sağlar; bu, gündelik kullanımımıza hizmet eden bir şey değildir, taşıdığı bütün anlamlarla, Tanrı'nın kısmi, kavranılabilir ve çok hoş bir imgesidir; ve gerçek anlamdaki söz gibi, bunun kökü ve anahtarı olan üstün söz zihnimizde mükemmel bir biçimde birleşir, ama daima, bizi sürükleyip giden cümleyle birlikte olarak. (...) İşte şiir bu anlamda duayla buluşur, çünkü nesnelerden, Tanrı'nın yaratıları ve Tanrı'nın belirtisi olan saf özünü çıkarır" (Konumlar ve Öneriler).*

Claudel burada, rahip Brémond'un 1925'te yazdığı ve şiirin anlatılamaz olana yönelen bir coşkunluk olarak sunulduğu, *Saf Şiir* adlı kitabıyla ortaya atılan bir tartışmaya gönderme yapıyor. Aslında "saf şiir" kullanımı karışıklık yaratıyor. Claudel için, saf şair, dili alışılmış ve yararcı kullanımı uygun olarak kullanmayan, ama onun gizli kaynaklarına duyarlı (*"sözün sahip olduğu bütün bu hayaletler"*) olan kişidir. Paul Valéry çok daha ihtiyatlıdır ve kimi zaman, yalnızca ulaşılması olanaksız bir sınırı gösterebilen bir ifadeyi kullanmış olduğuna üzülür: "Daha çok anlam yüklü olan ve gündelik dilin taşımadığı ve taşıyamayacağı daha çok müzikle dolu bir söyleme duyulan *tutku*." Rahip Brémond'a göre bulanık ve dine bağlı bir kavram olan saf şiir, Claudel ve Valéry'ye göre şiirin temeli, özü olan şeyi ifade eder: Bir dilin yaratılmasını.

(sürecek)

La Poésie'den Çeviren: **Ece Korkut**

GÖZE GELMİŞ GENÇLİĞİME

Sabah yüzünü yıkayacak yağmuru bekliyor
Emine hanım pazarın ucuzladığı zamanı
Oteller bavulların gölgesine sığınmışları

Günler parmak hesabıyla yaşamanın hesabını
Göze gelmiş gençliğime uzatıyor, tuğralar
Basılıyor bıyığı yeni terlemişlerin baktığı
Aynalara, ayakkabılarınızla girmeyin
Gençliğimin solgun akşamlarına, alınır
Yarım kalmış sınavlarımla yapın görüşmelerimi

Buruşuk bir yazda yazılıyorsun
Kalem araya giriyor katlanmış günlerimizi
Dümdüz etmeye, başlarına kurşun dökülmüş
Geceler, tekersiz bir cumhuriyetin
Bisikletine binmiş de gelemiyor, üssüne
Dönemeyen bir uçak gibi gazetelerin ak
Haberlerine karışıyor altmışbeş milyonun
Gözleri önünde, yine de bekleniyor birşeyler
Gölgesini arayan bir ceza yasasının yaşamımıza
Karışması gibi, emine hanım pazara gitti pazar
Bitmeden, yağmurun yoklamasını beklemeden ayaklandı
Sabah, otel bavullarla doldu birden, paralar
Günışığına kavuştu çok şükür yasalara baka baka

bize de beklerim

OKUDUKLARIM, İZLEDİKLERİM

Vecihi Timuroğlu

Cahit Külebi, öykü, roman ve oyun yazmayı küçümser. Ahmed Arif de bir bakıma, Cahit Külebi'nin açtığı yolda özgün kişiliğini bulmuş bir büyük şair olarak romanı "hamallık" sayar. Cahit Külebi, roman ve öykü ile uğraşmayı, eskilerin deyimiyle zait (gereksiz) buluyor. Roman okumayı sevdiğini de sanmıyorum. Önemli romanlardan söz açıldığında, İnsanlık Durumu'ndan örnekler verir. Ahmed Arif, İnsanlık Durumu'nu, bunun için mi överdi dersiniz. Ama Cahit Külebi, Fakir Baykurt'un romanlarından da, gözlerinde sevgi ışıltısı, dudaklarında sevecen bir gülümsemeyle söz eder. Vedat Türkali'nin Bir Gün Tek Başına'sını da, ciddi biçimde okumuş ve sevmişti.

Romanı ve öyküyü, özellikle de oyunu yük saymayan şairler de var. Melih Cevdet ve Oktay Rifat, roman okumakla kalmamışlar, yazınımıza, güzel romanlar da armağan etmişlerdir. Behçet Necatigil, oyunu, özellikle de radyo oyunlarını şiire yakın bulurdu. Romana uzak durduğunu da sanmıyorum. Çevirileri bunu gösteriyor. Edip Cansever, yeni şiirler için, yeni romanlar okurdu. Sanıyorum, Edip Cansever denli iyi roman okuyucusu yoktur. Fazıl Hüsnü, roman okumadığı gibi, şiir de okumaz. Okunmaya değer tek şair kendisidir. Cemal Süreya, sürgünün romanı ile karılarının romanını yazacağını söylerdi. Ömrü vefa etmedi. Düşünürüm de, Can Yücel, niçin roman yazmaz? Roman için, sağlıklı ekonomi politikası, toplumbilim, yeterli felsefe bilmeye, gelişen insanlık tarihini sezmeye gereksinim vardır. Can Yücel de, bunların tümüne sahip, neden roman yazmıyor? Bu soru, inanın beni çok düşündürmüştür. Şiir biraz tembel işi galiba. İnsan zihninin, başka bir gerece gereksinim duymadan ürettiği iki ürünü var: Şiir ve matematik. Bir ölçüde, müziği de, bunların arasına koyabiliriz. Matematik için salt sayılara, şiir için de sözcüklere gereksinim duyulur. Örneğin mantık öğrenmek için bile, matematiğe gerek vardır. Oysa, matematik öğrenmek için, yine matematiğe gerek duyulur. Şiir için de, dil yetiyor. Kendisinden önceki şiir birikimini özümsemesi, soylu bir şaire, kalıcı şiir bel işidir diyorum.

Şiirin bir kuramı mı var? Briç oyununda, oyuncunun dağılımı iyice sezmesi, bildirimleri iyice değerlendirmesi gereklidir. Ancak, oyunun kurallarını, öğrenmeye heves ettiği gün bellemeye çalışır. Şair de öyle. Şiir için bir kuram yoktur ama, şiire heveslendiğinde, ustaların ürünlerini didikler, yollarını araştırır. Bunları öğrendikten sonraki sezgidir, yetenektir, yeteneğin beslenmesidir.

Her sorunun şiirle çözümlenebileceğini sanmak gibi bir sayrılık olmuştur bir zamanlar. Sanırım bu, genel anlamda, sanata yüklenen bir görevdi. Sanat, böyle bir yükü taşıyacak nitelikte miydi? İnsanın beşeri ve toplumsal sorunları, sanatın omuzlarını çökertecek denli ağır görünüyor. Üstelik, sanata yüklenen sorumluluk, "sınıfsal sorun"unun çözümlenmesiydi. Her sorunun sınıfsal niteliği belirlenecek, şair, bu niteliğe uygun sözcük ekonomisini yaratacak, ortamı da hazırlayıp yazmaya başlayacak. Yazarken, ortam çok önemli görünüyor kimi şairlere. Bir sözcük, dizeyi sıkıştırdı mı, arkadan gelen müziğin sesine kulak vereceksin, yetmedi mi kalkıp kanaryanla konuşacaksın, kanaryandan esin gelmedi mi akvaryumundaki balıklarla söyleşeceksin ya da akvaryumunun gizemli dünyasında gözlerini dinlendireceksin. Dinlendikten sonra, yeniden sözcüklerine dönebilirsin, dizelerini dokumaya başlarsın. Kuşkusuz, birçok usta şaire, böylesi öğütler gülünç gelebilir. Hele bir saz şairi için anlaşılmazdır. Ama yine de, şiirin bir dili vardır. O dili yakalayamayan kimse, şiirden nasiplenemiyor.

İnsanoğlunun evreni algılama yöntemi iki türlüdür: Bilimsel ve sanatsal. Ne ki, bilim adamının da, sanatçının da yansıtmak istediği şey "evrensel gerçeklik"tir. Bu yüzden, her iki yansıtma biçiminde de, köklü iki ulam (kategori) bulunur: Kendinde ulamı ve bizim için ulamı. Bilim, nesneyi nesne olarak algılamak, kavramak ve bilmek ister. Öznel bir katkıda bulunmamaya özen gösterir. Bir gerçeklik, ne denli öznel katkıdan arındırılırsa, o denli bilimsel olur. Sanat, nesneleri estetik değerlerle belirlemeye yönelir. Estetik belirleme, insanın

"özdünyası"dır. Kuşkusuz, estetiğin, bilim gibi, genel, kesin, zorunlu ve ölçülebilir ilkeleri yoktur. Sanatçı, üretir, üründe görülen yaratılmış değerler, estetik değer olarak benimsenir. Yeter ki, estetik yönelim insanın özdünyasına seslenebilsin. Bu, sanatçı için "öznelci buyruklar" vardır anlamına gelmez. "Kendinde ulamıyla, nesneyi yansıtan özne arasında yoğun bir bağıntı vardır." anlamını içerir. Nesneyi, bir sorunu ya da bir durumu yansıtırken, özneyi arındırma süreci, hiçbir zaman, özneyi, nesneyi kavramaya yarayan bir araç durumuna getirmemelidir. Kaynağında, sorun, özneyi "tekil"den değil, "tikel"den arındırmadır. Tekil, insanın "birey" olan yanını yansıtır. Bir sanatçı için, öznenin bu yanı çok önemlidir. Bireyin tikel belirtileri, kuşkusuz, onun kişiliğinin bir parçasıdır, kişiliğinin özüyle bağıntılıdır. "Kendinde" ulamı, işte bu "tikel" olanın ortaya çıkışında görülür. Şiirsel yansıtmada, ya buyurgan olarak bağırır ya da geriye çekilerek insansal olana bürünür. Estetik olan, salt insanın dünyasına yöneliktir. Sanatçı için, "kendinde" ulamı önemlidir, ancak, bu ulam, "insanbiçimcilik"ten arındırılmalıdır. Bir bakıma, "bizimiçin" ulamıyla yeterli uyumu göstermelidir.

Bütün bunları söylerken, yaşamın köklü eğilimlerinden uzak duralım, demek istemiyorum. Öznenin işe karışmaması değildir sözkonusu olan sorun, yapıtın estetik düzeyde oluşturulup oluşturulmadığıdır. Bir de, öznellikle nesnelliğin birbirinden ayrılmazlığının sağlanıp sağlanmadığıdır.

Şiir üzerine beni yeniden düşünmeye zorlayan şair, küçük İskender oldu. GÖZLERİM SIĞMIYOR YÜZÜME ve EROTİKA'yı okuyorum.[1] Marx, doğanın tarihiyle insanın tarihini birbirinden ayırır. Vico'dan alıntı yaparak, insanın tarihini bizim yaptığımızı, ama doğanın tarihini bizim yapmadığımızı ileri sürer.[2] Bana göre, insanın tarihi, doğanın tarihinden ayrılmaz. Marx, makinenin gelişimini incelerken, kaynağında, insanın toplumsal tarihinden söz ediyor. Bir bakıma, sınıflı toplumun nasıl olduğunu, artı değerin nasıl sömürüldüğünü belirtmek için bu alıntıyı yapıyor. Bizim yaptığımız, "toplumsal insan"ın tarihidir. Her estetik çözümlemede, bu ayrımı göz önünde bulundurmak gerekiyor. İnsanla toplumsal insan arasındaki bağıntı, sanat için önemli olacaktır. İnsan, sanatsal yansıda kendini bulmalı, insanlığın gelişme sürecinde nasıl yer alabileceğini sezmelidir. küçük İskender, sanatın bu işlevini özümsemiş. Toplumumuzun geleceğini belirleyecek yönetim sorunundaki eksikliği bir çırpıda belirliyor:

neden sana ihtiyacım var sevgilim
neden korku demokrasinin lideri

Kuşkusuz şiir, insanın özbilinci, terimin tüm içeriğiyle uyandırır ve geliştirir. Bu "amaç saptayış", kendinde ulamının, nesnelin yaratılma sürecinde yadsınması değildir. Belki, bu süreçte, en iyi biçimde ortaya çıkması demektir. "Özbilinç", kendinde ulamında, her zaman vardır. "Pisi! Pisi! kanaliz"le başlayan bölümde, olanla olacak sürecini sözcük ekonomisinin en güzel örgütlenmesinde görüyoruz. (Gözlerim Sığmıyor Yüzüme, s.14). Sanatsal bir oluşumun biçimiyle özü rastlantı eseri örtüşseydi, sanat olmazdı. Bunca yetenekli küçük İskender, kimi zaman, şiirin bu gerçeğini unutup ucuz ahlak eleştirilerine girişiyor:

beta) değişmeyecek mi şimdi ahlak her şeye rağmen, andre, gide, oscar wilde,
marcel proust boşuna mıydı, yok yani boşuna mıydı?
ben öpüşmek istersem atkestanesiyle
ve yatmak isterse azrail kendi öz annesiyle
kim karşı çıkacak! kim, ama kim, hı?

(Gözlerim Sığmıyor Yüzüme, s. 16)

küçük İskender, zaman zaman çok pınltılı dizeler yazıyor:

hiç sabahın sağır vakti
dün ölmüş bir kediyi okşadınız mı siz
filan uyukluyor sanıp da sevinçli
parmakuçları yabancı dil öğreniyor
siniruçlarında "karamizah ve absürd bayramı"

(Gözlerim Sığmıyor Yüzüme, s. 18).

küçük İskender, özellikle Erotika'da çok güzel dizeler yazmış. Ada da, insanın soluğunu kesecek dizeler var. Şairimiz, "kendinde" ile "kendi için" ayırdığı gün, Türk şiirine katkıda bulunacaktır. küçük İskender'de kavrayamadığım bir şey var:

minik balamir çay kenarına indi şimdi
yıkanan lalasının yeni tüy tutan göğsünde
allı bir nilüfere büyüdü cemali
sen şirzat! azra bir taydın şiddetimde
bu aşk kalkıp başka bir yere giderdi o zaman
kemancının kanayan yerlerinden

(Erotika, s.67)

gibi süzme şiir söylerken, birden "tarihe sığmazdı ömrüm, sıçar taşardım" gibi dizelere yönelmesidir. Lise argosu, bu şiire yakışmıyor. Kavradığımca, fantaziyi seviyor. Şiir, fantaziye aykırıdır. O, adını kullanmayan bir ecel hahamı olarak sürdürse işini, pipiyle ve popoyla da çok oynamasa, gerçekten önemli bir şair olacak.

---

1. küçük İskender, Gözlerim Sığmıyor Yüzüme, Adam Yayınları, Mart 1992. küçük İskender, Erotika, Adam Yayınları, Kasım 1991.
2. Karl Marx, Kapital, c. 1, s. 403. Sol Yayınları, Ç. Alaattin Bilgi, Ankara, Birinci Baskı.

yalnızım: okuyorum

necati nesimi

1.

"bütün kitapları okumayı ödev saymıyorsak bir kitabı açmaya hakkımız yoktur."
rilke,*malte laurids brigge'nin notları*

*'yalnızım: başkaldırıyorum'*da *'bilginin düşmanıdır baskı.' dedim.* burada, *yazma* edimiyle birlikte bir sonuç olarak *okuma* edimi oluştu; böylelikle, okumak eylemliği, bilmek eylemliğiyle çakışmış oldu; çünkü, her iki eylemlik (okumak/bilmek) nesnesiz edemezler: bir şeyi bilmek; bir şeyi okumak gibi.

imdi, sözü şuraya getirmek istiyorum: okumak eylemliğiyle okuma edimi arasındaki ilişkiye/bağıntıya... ve kuşkusuz, *yalnızlık*'la *okuyorum* çakışmasına. *yalnızım: okuyorum,* çünkü.

peki, öyleyse, *"neyi, neden, nasıl, ne zaman okumalı?.."* elbette, basılı olan her şeyi: kitapları, dergileri, gazeteleri... bilgilenmek, paylaşmak, sorumluluk duymak, algılamak, iletişim kurmak için... düşünerek, anlayarak, ayrıştırarak, sorgulayarak... her an'ı değerlendirerek, *ratula rasa*'yı doldurarak, belleksizliği içkinleştirerek, baskının zincirlerini kırarak...

ancak, bir başka sorun daha var: bilginin düşmanı olan baskı, okuma'nın da düşmanıdır aynı zamanda; soylu olan her şeyin düşmanı olduğu gibi. öyleyse, okumanın da düşmanı olan baskı'yı yenmenin, ortadan kaldırmanın, yok etmenin öznesi olarak da okumak gerekiyor; çünkü, *soylu okuma, özne'nin değiştirici, dönüştürücü, geliştirici yanlarını açığaçıkarır. özne, böylece, okumaedimiyle birlikte nesne üzerinde etkinlik kurarak yetkinliğe ulaşmanın yollarını aralar/ayrıştırır.*

bir başka şey daha var: *okuyan*'la *okunan* arasındaki ilişkidir bu. *var* ya da *varolan:* çünkü, varoluş, bir bakıma değil, kesinlikle var ya da varolan'a bağlıdır. İnsanın, kendisi olması için *olabilmenin* ve *varoluşun* altyapısını oluşturması gerekir; bu da, okuma edimiyle sağlanır. rilke'nin *ödev* dediği de budur işte: *bütün kitapları okumayı ödev saymak...*

2.

"(...) kelimenin tam anlamıyla yalnızlık biraz garipti. bununla birlikte Sevgi"yle Hikmet, yalnızlıklarını yaşamaya çalıştılar. bir torbanın içine, bakkaldan, manavdan aldıkları yiyecekleri doldurdular; kırlara, ağaçlıklara, deniz kıyılarına gittiler. (...) yorgunlukları büyüdü."
oğuz atay, *tehlikeli oyunlar*

evet, yalnızlık biraz gariptir; ama, *anlamsızlığın, saçma*'nın da ayrımına varmadır. yaşama sevinci, bu anlamsızlığın ve saçmanın içinde tomurcuklanıp patlamaya hazır bir çiçeğin coşkusunu yeryüzüne/günyüzüne çıkarma uğraşından başka bir şey değildir kuşkusuz; ancak, bu da bir ayrımsama, duyumsama edimidir.; tıpkı okuma edimi gibi: kitapçıdan kitaplar alıp odalara, deniz kıyılarına, kırlara, yalnızlıklara, yolculuklara çıkmadır. insanlığı, dünyayı, evreni anlamanın, algılamanın yorumlamanın sonsuz yolculuğunda, sonrasız dönüşünde, yorgunlukların büyüdüğü sınırsız *yaşama uğraşında* biraz da gariptir yalnızlık. bir kitapla umutsuzluğu algılarken yenmenin de coşkusu, kıvılcımı sarar bilincini insanın. erincini duyumsamak biraz da yalnızlığın bu garipliğine bağlıdır.

kitapçıdan aldığınız aslında insandır, insanlardır: sözgelimi, adınız sevgi'dir ya da hikmet'tir: bir sevgi daha alırsınız, bir hikmet daha; sevgi'yi ve hikmet'i eklersiniz kendinize. *belki de kendinize eklediğiniz dostoyevski'dir, heine'dir, tanpınar'dır, mayakovski'dir, kazancakis'tir, pavese'dir, necatigil'dir, ibsen'dir, seneca'dır... belki de hobbes'tur, ibni haldun'dur, camus'dür, tomas moore'dur, turan dursun'dur. kimbilir belki de kein'dir, bilge'dir, diego'dur, werter'dir, dimitri'dir, denizi yitiren denizci'dir...*

böylece, yalnızlığın güzel kardeşi okuma'yla tanış olmanın gönenci donatır benliğinizi: dikkat edilirse şu görülür: bütün okumalar, yalnızlık-

Adnan Satıcı

ÇİNGENE ÇINGIRAĞI

çerden çöpten bir kızım var

adıyla büyür Eylül
eli kulağında
göz kırpacak üçüncü kırlangıçdönümüne

güneşin sedirinde menevşe uykusudur
oba uyandıran çingene çıngırağı
aybebek bakışıdır dünya hâline

bakıp bakıp günlerin kapısında nöbet tutan askere
soruyor
- bu fotoğrafta n'apıyorsun baba

'ölüyordum' desem gülhatmi gülüşü solacak
'seni özlüyorum' diyorum
açılıyor sesindeki günebakan
sütrengi bir gürültüyle

---

larda boy verir, oluşur, işlevselleşir. *kitap, okumak eylemliğinin nesnesidir; insan da öznesi...* yalnızlık ise, bu eylemliğin (okumak) durumudur: baskıyı yenmenin durumu, iletişim kurmanın zemini, arınmanın mekânı, insanlaşmanın ışığı...

3.

"özgürlüğümüz dışında hiçbir
şeyimiz yok. size kendi
özgürlüğünüzden başka
verecek bir şeyimiz yok."
ursula k. le guin, *mülksüzler*

şu söz ütopik sosyalist proudhon'undur: 'mülkiyet, hırsızlıktır.' ursula k. guin'in *mülksüzler*'inde *anarres*, bir düşlemdir, bir düşülke'dir. orda, anarres'te, özgürlük, mülkiyettir; yani, mülksüzler'in mülkiyetidir özgürlük. kendi payıma, ben özgürlüğümü kitaplara borçluyum ve doğal olarak da tek mülkiyetim kitaplarımdır. *anka* gibi, varoluşumu, kimliğimi, kişiliğimi kendi külümden yarattım: bu kül, yakılan, yakılmaya aday kitapların külünden oluştu. bu nedenledir ki, *gül denli kül'ü de özgürlüğün simgesi sayarım.*

okuma özgürlüğü, kitapsız olmaz; ancak, bu özgürlüğün, nesneleştirilmemesi gerekir. yoksa, satılır-alınır bir duruma gelen ya da getirilen okuma özgürlüğü, kuşkusuz özgürlüğün de nesneleştirilmesi anlamına gelir: *nesneleştirilmiş özgürlük, taşınır-taşınmaz mülkiyet düzeyine indirgendiğinde insan da nesneleştirilmiştir artık ve iş, işten geçmiştir.* İmdi, bu bağlamda, kitapsız toplumlara, bir başka deyişle okumayan toplumlara baktığımızda bu nesneleştirilmeyi çok somut bir biçimde gözlemleriz. işte, bu nesneleştirilmiş kitap okumayan toplumlardır ki, rahatlıkla baskının oyuncağı durumuna düşerler; salt düşmeyle/düşürülmeyle kalınmaz, baskı aracı olarak da kullanılırlar.

*iktidar ve iktidarla özdeşleşmişler*in, neden okuma ve kitap düşmanı oldukları anlaşılmıyor mu? kuşkusuz anlaşılıyor. sözel toplum oluşturma kolaylaşıyor böylelikle: dedikodu, vıdıvıdı, fısıltı, yalapşaplık, duyarsızlık, sorumsuzluk, koşullandırılmışlıktır bunun adı.

okumak, yalnızlıkla başlar; özgürlükle sürer.

(sürecek)

NİÇİN YAZIYORLAR?*

Melih Cevdet Anday

Niçin Yazıyoruz?*

(...)

Başka uğraşlardan olanlara değil de, bu soru yalnızca yazarlara sorulması, bana öyle geliyor ki, yazarlığın saçma bir iş olduğuna inanıldığını gösteriyor. Şaşıyorlar, dahası "Bu adam deli mi?" diye düşünüyorlar yazar için.

Gerçi Balzac, "ünlü ve zengin olmak için yazıyorum" demiş ama siz bu sözdeki zengin sözcüğünü atın, ünlü kalabilir. Ama kime kalır? Yazma eylemine girenler, başta büyük bir kalabalık oluşturur, zamanla bu kalabalık seyrekleşmeğe başlar ve ortada birkaç kişi kalır. Ötekileri ciddi sayılan uğraşlar ve para kapıp götürmüştür.

Yazma sanatının türleri vardır: Şiir, roman, öykü deneme, gazete yazısı gibi. Bunlardan şiiri ayırmamız gerekir; çünkü şiir, yazıdan başka bir şeydir. Şunu da ekleyelim: Şiir para getirmediği gibi, hiçbir işe de yaramaz. Şimdi düşünün; para getirmeyen ve hiçbir işe yaramayan bu uğraşa bütün bir ömrü adamak delilik değil de nedir?

"Ya ün?" diye soracak olursanız... Evet, genç iken ün kazanma tutkusu ile girilir bu yola, ama ün geldikten sonra bunun önemli olmadığı anlaşılır ve kişi dünyanın en ağır işlerinden biri ile başbaşa kalır, kimin için yazdığını bilmeden didinir durur. Şiirin büyüklüğünün nedeni de budur.

Niçin yazıyorsun?

Ya kimi düşüncelerimi düzene koymak, ya da düşünemediklerimi araştırmak için. Bu nedenle, düzyazıya da, şiire de öntasarılarla başlamam. Bir şey çıkacaksa çalışırken çıkar.

Niçin yazıyorsun?

Uğraşım bu da ondan.

*Bu yazı, Melih Cevdet Anday'ın, dergimizden geniş alıntılar yaptığı, aynı başlıklı, yazısından alınmıştır. (Cumhuriyet, 30 Ekim 1992)

Cahit Külebi

Çok küçük yaşta yazını tanıdım. İlkokula başlamadan okumanın gizemini keşfettim.Daha üçüncü sınıftayken, Oltâl Bey'in Türkçeye çevirdiği Hammer'in ünlü Osmanlı Tarihi'ni zevkle okuduğumu unutamam. Daha yüzlerce roman vb. yapıt... Öyle ki, on iki yaşımda Sıvas Lisesi'nin orta döneminde öğrenci iken, ağabeyler bana roman anlattırır, sıkılmadan sonuna kadar dinlerlerdi. Şiiri de, ilkokulda iken, şairlerden değil de, şiir yazmaya özenen arkadaşlarımın yazdıklarını dinleyerek fark ettim. Ortaokul döneminde halk şiirinin de çağdaş Türk şiirinin de ocağına girme şansım oldu.

Şiiri bir mahrem sevgili gibi bugüne değin yüreğimde gizledim. "Niçin yazdığım" yolundaki sorunuza gelince: İçtenlikle belirteyim. Şiiri, şiir yazmak için yazıyorum. Altmış yılı aşkın bir sürede, güzel şiiri arayıp durdum. O yeni'yi, şaşırtıcı humor'u. Politika ilkelerini yansıtan şairlerden de değilim.

Gülten Akın

Dostlar, bizi savunsunlar diyedir yaşamın içinde.

Ama biz kimi kez yalnızlığı seçeriz ya da yalnızlık bizi seçer, korumasız, savunmasız. O zaman çığlıklar atarız, ölmemek ya da delirmemek için. Sesimiz yankılanıyorsa, bu, yalnızlıkla başedecek gücü verir bize. Şiirler çığlıklardır.

Ozan olmak hem yalnız hem dostlarla çevrili olmak demektir.

Buysa olağanüstü bir yaşama biçimi.

Muzaffer İlhan Erdost

Niçin yazıyorum?

Ya da niçin yazmaya başladım? Beni çeken neydi? Yoksa bir doyum sağlamak mıydı? Ya da yazar olmak "ünü" müydü beni çeken?

Balzac Napoleon'a özenirmiş. Ama beyaz at üstünde savaş utkunu olarak Paris'e girmenin çağının kapandığını bilmiş. O da roman üstünde dünya kentine girmeyi seçmiş. Benim yazma isteğim böyle bir nedenden kaynaklanmış olamaz. Çünkü hiç böyle "büyüklenme" özlemi taşımadım içimde. Bir de, Balzac'ın bu anısını okurken yazıyordum ben de.

Yazmak istemenin bazı iç ve dış koşulları olmalı kuşkusuz. Savaş-sonrası (Birinci Dünya Savaşı) Doğudan göçmüş bir ailenin çocuğu olmak belirleyici olmalı. Yoksulluğun, acının, ağıtın ortasında büyümek de. Kavgacı biri değilim ama, söz kavgacısı olmayı son yıllara değin sevdim. Bir de dünyayı zihinsel olarak kavramak istedim. Ta-

*** 5. sayımızdan sonra ulaşabildiğimiz yazarları kapsıyor.**

rihten geleceğe. Doğaldır ki, dünya evrenin bir öğesi. Evrenin ve uzayın geçmişten geleceğe yazgısı da ilgilendiriyordu beni. Bu kadar şeyi öğrenmek olanaksızdı ama, zihinsel olarak sürekli aradım ve sürekli kendimi anlatma gereksinimi duydum. Zihinsel ve estetik doyum sağlama biçimi belki. Bir "ün" tutkusu değilse de, bilinme, tanınma tutkusu olmalı sanırım.

İlk yazma eylemleri böyle açıklanabilir.

Ama ilk başlama nedeni midir bugün de bizi yazmaya isteklendiren, çeken, gerektiren, zorlayan. Şu dört sözcük bile açıklamaya yeter yazmamın nedenini. İsteklenmek, beni bir şeyi yazmak için kendi anaforuna çekmek, kimi şeyleri yazma gereği duymak, kimi zaman da beni yazmaya zorlayan nedenlerin olması.

Bilimsel sosyalizmi soğurmaya başladıktan sonra, denebilir ki, içinde yaşadığım çağda ve ortamda, yazmam gereken bir şey olmuşsa, bir sorumluluk olarak ben onu yazdım. Şiir olarak, öykü olarak, deneme olarak, inceleme-araştırma olarak. Şöyle ya da böyle, ama yazdım. Yazmamın nedeni bugün bu. Başka bir şey değil.

Vecihi Timuroğlu

Bu soruyla karşılaşmayan yazar yoktur sanırım. Verilen yanıtlar da, üç aşağı beş yukarı aynıdır. Ama, böyle bir soruyu, başka bir soruyla karşılamak daha ilginç olur gibime geliyor: Okur soruyor mu bunu?

Bugüne değin, herhangi bir okurun böyle bir sorusuyla karşılaşmadım.

Bu tür sorular, sanat ve yazın dergilerinden geliyor. Amacı da, okurun ilgisini çekmek olmalı. Okur, her zaman, beğendiği yazara ya da şaire, "İyi yazmışsın, ellerine sağlık." der. Beğenmediği zaman da, "Bunu niye yazdın, yazmaya mecbur muydun?" diye sorar. Yazın ve sanat organları, özellikle de yazın dergileri, okurlarının ilgisini çekmek için böyle sorulara yönelirler. Gerçekten merak ederim; okurlar, bu tür sorularla ilgileniyorlar mı, yanıtlar kafalarındaki bir sorunu çözümlemiş oluyor mu?

Kişi, doğada, salt yaşamıyor. Onu yorumluyor, değiştiriyor, yeniden doğaya dönüştürüyor. İnsan, doğasal insan olmaktan çıkıp "toplumsal insan" oluyor. Toplumsal insan, salt yaşayan, yaşamını sürdürme savaşımı veren hayvan değildir. Soyunun birikimlerini inceleyen, bu birikimleri değerlendiren, kendi birikimini de, sonraki kuşaklara bırakan bir canlıdır. Çok zengin birikimlerini, kendisiyle birlikte toprağa götüren birçok kimse tanıdım. Onları anlamakta zorluk çekmişimdir. Bugün de anlayamıyorum. Kendi adıma, bencil olmadığım için yazıyorum. Mutlu ölmenin tek yolu, kalıt bırakmaktır.

Ali Püsküllüoğlu

Sözcüklere, imgelere tutkunum. Sözcükleri yan yana getirmekten, onlardan imgeler oluşturmaktan hoşlanıyorum. Sözcükleri herkes yan yana getirebilir, getiriyorlar da. Ama benim yaptığım ayrı. Çok ayrı. Kendimce. Onları yan yana getirirken, onlardan imgeler oluştururken, bakıyorum ki, söylemek istediğimi de en iyi bir biçimde koymuşum o sözcüklere, imgelere. Onlar artık benim sözcüklerim olmuş. O dizilişlerine onları ben zorlamışım, hiçbiri kaçmamış, buyruğuma uymuş hepsi.

Diyebilirim ki, sözcüklere buyurmak için yazıyorum. Buyurganım ben. Kim durdurabilir beni, "ağaç"la doğa yaratmaktan, "kuş"la gökyüzü? "Sen" ile güzellikler, "gümüş"le aydınlıklar? Kimse. "İlkin söz vardı!" Şimdi de, daha sonra da, sonsuzda da. Söz, gücünü kendinden mi alır? Hayır, bin kez, milyon bin kez! Benden alır. Ozandan yani. Söz, korkuyu yok eder, ezeni yıkar, geleceği kurar mı? Bilmiyorum. Yanılsama olanak içinde. Olanak da olanak içinde. Söz, şiir bir olanaktır. Öyleyse ben bu olanağı kullanmak için mi yazıyorum? Yoksa, yazmadan edemeyeceğim yanılsamasına kapılarak mı? Ün için mi? Ama ben yalnızca sözcüklere, imgelere tutkunum, onlara buyurmaktan tat alıyorum.

Söyleyeceklerim de mi var?

Doğrusu ya, bilmiyorum.

Şu var ki, yazmak için kimse zorlamıyor beni. Çok baskı var üzerimde, her türlü baskı. "Yaz!" diye değil "yazma!" diye tonlarca baskı. Ama ben sözcükleri seviyorum. Bırakamam ki onları. Belki de bırakırım.

Yazmam daha aşk şiiri!

Bilmiyorum.

Metin Altıok

Dostoyevski "Delikanlı adlı romanının hemen girişinde: "Bir edebiyatçı otuz yıl yazar durur da en sonunda niçin bu kadar yıl yazı yazdığını kendisi de anlayamaz." diyor. Bir bakıma doğrudur bu. Çünkü yazmak eylemi bir edebiyatçının yaşamıyla örtüşüktür. Yazar için "Niçin yazıyorsun?" sorusu, "Niçin yaşıyorsun?" sorusuna dönüşür. Bu soruyla da pek ilgilenmez o. "Seçilmiş" ve "çağrılmış" bir insan olarak yaşar ve yazar sadece.

Yazmak benim için bir çeşit kendimi ve yaşadığımı ödemek sorunudur. Çirkinlikler doldurduğumuz, ama aslında, kendi güzel hayata "ben"im ve insan olarak herkes adına ödemem gereken bir "kefaret" olarak görüyorum yazmayı. İsa çarmıha gerilerek ödedi. Ben yazarak ödüyorum.

Şükrü Erbaş

Niçin yazıyorum?. Ben buna bir çeşit ödeşmek duyorum. Yaşama sevinci adına dünyanın sunduğu tüm olanaklara bir içten teşekkür, verdiği acılara, mutsuzluklara bir karşı çıkış, bir protesto..

Bir de çok mistik bir yanıt sayılmazsa, Kur'an'dan bir ayetle yazma eylemine bir yaklaşım getirmek isterim. Tanrı, "Ben bir gizli hazineydim, istedim ki bilineyim, görüneyim; mümin kullarımı yarattım" diyor. Sanıyorum yazmanın gerisinde böyle bir gizli istek de yatıyor. Bir de, yapabileceğim kalıcı, kayda değer başka birşey yok.

DELİRMEMEK İÇİN YAZMAK DELİRMEMEK İÇİN YAŞAMAK

("niçin yazıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtların düşündürdükleri)

Özcan Karabulut

"Niçin yazıyorsunuz?" sorusuna yazarların verdikleri yanıtlar, yazar sayısı kadar yazma nedeni olabileceğini ortaya koyuyor. Seçilmiş "yabancı" yazarlarla ulaşılabilen "yerli" yazarları yığının içinden seçilmiş örnek birimler olarak kabul edersek, bir tür örnekleme yöntemiyle yığına ilişkin özellikleri, yani yazarların yazma nedenlerini kestirebiliyoruz. Buna göre, yazma gerekçelerini açıklayan yazarları kabaca iki grupta toplayabiliriz. Birinci grubumuzu varoluşlarını yazarak sağlamaya çalışan yazarlar oluşturuyor. Borges'in "bir iç gerekliliğe yanıt vermek için" yazması, Kundera'nın "kimsenin söylemediğini söylemek zorunda olduğumuz için yazdığımıza inanırız" demesi, Robbe-Grillet'in yazıyı "bir çeşit angajman" olarak görmesi, Aral'ın "yazmak benim için yavaş yavaş intihar etmek gibi" ifadesi, İnam'ın "Niçin yazmayayım?" şeklindeki karşı sorusu, yazarların yazma edimini varoluşlarını sağlamaya yönelik bir çaba olarak değerlendirmemiz gerektiğini gösteriyor. Sartre'ın deyişiyle, *insan varolduktan sonra kendini kavradığı gibidir, varlaşmaya doğru yaptığı bu atılımdan sonra olmak istediği gibidir. Kendini nasıl yaparsa öyledir yani.*[1] İkinci grubumuzu, nedenini bilmeden içgüdüleriyle yazan yazarlar oluşturuyor. İnsan hangi nedenle varsa o nedenle yazıyor bu gruptaki yazarlara göre; biyolojik içgüdülerimiz türünden bir güdüyle yazar yazma edimini gerçekleştiriyor. Duras'ın neden yazdığını bilmek için yazması, Mailer'in soruyu lanet buluşu, Erbulak'ın "bilmiyorum"u kanımca Freud'a, psikanalize başvurulabileceğini gösteriyor.

"Niçin yazıyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar, yazarların yaşamla olan zayıf/güçlü bağları hakkında bilgi veriyor, yazarların toplumsal ilişkiler içindeki/dışındaki konumlarına ışık tutabiliyor. Birey olarak tarihsel-toplumsal koşulların ürünü olan yazarın bilinciyle dış dünya arasındaki çatışmanın/uzlaşmanın boyutlarını, ipuçlarını kestirebildiğimiz yazar kimliğinden öğrenebiliyoruz. Tüm bunlar, birey olarak yazarın kişisel-yazı(n)sal edimleriyle toplumsal gerçekliğin içinde mi dışında mı olduğunu gösterebiliyor; varlaşmaya doğru atılım yapan ya da yazma nedenini bilmeden yazan yazarın bilinciyle kendisini kuşatan dış gerçeklik arasında süregelen çatışmadan bir denge kurup kur (a)madığını, yazar kimliğinin "yaşam boyutu"ndan kestirebiliyoruz.

Bu çerçevede, yazarların yaşam/yazı(n) alanlarındaki tutumlarını, eğilimlerini çözümlemek istediğimizde, soruşturmaya verilen yanıtlardan yola çıkarak yazı'yla yaşamın kesiştiği bir alan oluşturmak, bu alanın kısıtlarının neler olabileceğini anlamaya, *denge alanı* dediğim bu alanın sınırlarını zorlayan eğilimleri saptamaya çalışmak bana pratik bir yol gibi geliyor. İç'le dış'ın, bilinçle dış dünya arasındaki çatışmanın enaza indiği, iyi-kötü bir uzlaşmanın sağlanabildiği bir alan olarak tanımlıyoruz denge alanımızı." Ölüme karşı "yazmayı seçme", "yazarak sıkıntıyı dağıtma", "iletişim kurabilme", "tersini söyleme zevki", topluma duyulan sorumluluk" gibisine yanıtları doğal olarak denge alanımıza alıyoruz. Bu yanıtlardan herhangi birinin sahibi olan yazarın başkaldırışı, direnişi, yazı'ya çekilişi, yazıyla karşı duruşu, yenilgisi, yengisi buradadır, denge alanımızın içinde. Hulki Aktunç'un deyişiyle "başkalarındaki ben, bendeki başkaları"nın alanı olarak da kabul edebiliriz alanımızı. Denge alanındaki yazarın bilinciyle yaşamın çatıştığı, uzlaştığı, iletişimin, etkileşimin yaşandığı "olmazsa olmaz" diyebileceğimiz bu alanın gerçekliğinin ayrımında olduğunu düşünüyoruz. Denge alanımızı çevreleyen çizgilerin dışındaki iki alan ise farklı birer gerçekliği oluşturuyor. Yazı ve yaşam alanları adını verdiğimiz bu alanların kendi içlerinde kapalı birer alan oldukları apaçık ortada. Yaklaşımımıza göre, denge alanımızdaki yazar(sanatçı) ne fiziksel nesnelerin gerçekliğinin kendi düz ortamında ne de yazı'nın kapalı alanındadır. Fiziksel nesnelerin oluşturduğu dış dünya ile kapalı alanın oluşturduğu bir tür hayal dünyası birbiriyle çatışmayacak, uzlaşamayacak, kesişemeyecek kadar uzaktır. Bu nedenle denge alanımızın dışındaki birbirlerinden kopuk bu alanları birer intihar, ölüm alanları olarak kabul edebiliriz gibime geliyor. Sanatçı intiharlarının yeniden gündem olduğu şu günlerde intihar, ölüm alanları üzerinde yazı'nın ilerleyen bölüm-

lerinde örneklerle durmaya çalışacağım.

Soruşturmaya yanıt veren iki yazarımız denge alanımızın iki uç noktasında duruyor; Erbulak'ın yüzü yaşama, Aral'ınki ise yazı'ya dönük. Erbulak yaşamdan tat alan bir yazar, "yazmasaydım çıldırabilirdim, yazmasaydım intihar edebilirdim" diyor. "Delirmemek için, yazıyorum" diyen Berk'le yanıtı bir yerde çakışıyor. Yalnız "mutlu olan yazmaz" derken yazma edimini kesinleştiriyor sanki. Yaşayamadığı için yazmasının Berk'i yazı'nın kapalı alanına mahkum ettiğini ya da mahkum edebileceğini söylemek yanlış olmaz sanırım. Ama bu onun seçimi kuşkusuz; kendini *seçiyor, kendini seçerken de diğer insanları seçiyor.*[2] Yazı'nın kendi gerekirlikleri bir tarafa, "yazarın yaşamadığını salt kurgulayarak yazmasından tat almıyorum" diyen Erbulak büyük bir olasılıkla Berk'in yazdığı şiirlerden tat almıyordur. Erbulak için mutsuzluk kesikli bir çizgi izlerken, Berk için sürekli bir mutsuzluk sözkonusudur. Ancak mutsuz olunduğunda yazma ediminden sözedilebilir yargısını her iki yazar kendi yazma pratikleriyle doğruluyorlar. Ancak Berk'in sürekli mutsuzluğu Freudcular'ın "nevrotik hayvan"ını akla getirmiyor değil, yazma edimine bu noktadan da yaklaşılabilir. Öte yandan Aral için "yazmak yavaş yavaş intihar etmek gibi"dir. Yazmadığında "her şey çok solgun, çok boş, çok anlamsız"dır, yazılmadan yaşanmış bir hayatın ne kadar sıkıcı, ne kadar katlanılmaz olduğunu biliyor. Aral sanki istediği iletişim ortamını bulamamış gibidir. Yaşamla zayıf diyebileceğimiz bir ilişkisi vardır, Erbulak'ın yazı ile ilişkisinin zayıf olduğu gibi. Şöyle de denilebilir: Erbulak'ı ilgilendiren yazı'ya geçirilmiş çarpıcı yaşantı parçalarıdır. Erbulak mutlu olsa yüzünü tümüyle yaşama dönecek, Aral ise yazarak yavaş yavaş intihar ediyor gibidir. Aral'ın bulunduğu yerden bir adım daha atsak intiharın eşiğindeyiz artık. Yazma dürtümüz tükendiğinde biz de tükeneceğizdir, bizi dışarıya bağlayan bağlar kopacaktır. Yazarak tükeneceğiz, tıpkı Pavese gibi. Nedim Gürsel'le devam edelim: "Pavese'nin intiharı *yaşamda hiçlik*ten *ölümde hiçlike* bir geçiştir."[3] Pavese yaşantı peşinde olanları eleştirirken kendisi bir yazı düşkünüdür, yazı'yı neredeyse fetişleştirir. İntiharından önce *yazı'da varlık* durumunu seçmiştir ama dış dünyadan kopan yazarın yazı'nın varlığını ne kadar sürdürebileceği kuşkuludur. Pavese için bir hastalıktan sözedilebilir; Pavese baskıyı daha fazla hisseden *bazılarımız*dandır. Gogol, Dostoyevski, Lautreamont, Mauppasant gibi. *Her insan Freud'a göre, "gerçeklik ilkesi", "haz ilkesi"ni bastırmak zorundadadır, ancak bazılarımız (...) için bu baskı fazla olabilir ve bizi hasta edebilir.* Psikanalize göre yaklaşımımızı sürdürürsek, *aynı nevroz durumunda olduğu gibi psikozda da ego ile dış dünya arasındaki bağ kopar ve bilinçdışı(bilinçaltı) alternatif, düşsel bir gerçeklik oluşturmaya başlar. Başka bir deyişle hasta, paranoya ya da şizofrenide olduğu gibi temel noktalarda gerçeklikle ilişkisini koparır*[4] Buna göre, yaşamın örselediği birey, psikotik bir hasta olarak kendine düşsel bir dünya kurarken, yine yaşamın örselediği birey olarak yazar kendine psikotik bir hastanın kurduğu düşsel dünyaya benzer bir dünya kurmaktadır. Temel noktalarda gerçeklikten kopuş ve bir hayal dünyasında yaşama bakımından iki hasta açısından pek fark yok gibidir, ancak hasta yazarın en önemli farkı imgesel dünyayı yazı'ya aktarabilmesidir. Hasta çelişkilerini psikanaliste aktararak tedavi sürecini yaşarken, yazar yazı'yla kendi tedavi sürecini yaşar. Burada bir tür self-terapiden sözedilebilir., yani yazar kendi kendinin ruh doktorudur. Sanırım intihar yazı'nın tedaviye yanıt vermediği yerde başlamakta, yazma isteği kaybolduğunda, yazı tükendiğinde bir intihar eğiliminden sözedilebilmektedir.

Erbulak için yazı fırtınalı günlerde sığınılacak bir limandır, daha doğrusu gemisi belli bir limanda demirlidir de, mutsuz günlerinde denize açılınan bir varlık alanıdır yazı. Bu alanın da pek tekin olmadığını tanınmış yazarların kişisel serüvenlerinden anlıyoruz. Denize açılınca, Füsun Akatlı'nın *yaz başına neler gelir*, diye fısıldadığını duyacak, belki de yazı'nın nasıl bir bela olduğunu anlamadan bu kez Ahmet İnam'ın yazısını okuyacağız: *ne yazarsam, başıma geliyor.* Çünkü insan yaşadıkça düşler, düşledikçe yaşar. Bu yüzden *yaşadığını yazmadığı için yaşadığını* yazar. Erbulak'ın ilgi alanı geniş, insanlarla iletişim kurabiliyor, mutsuzluğu ya da mutluluğu bundan zaten, ama yabancılaşmadan uzak durabiliyor, kendine bir savunma mekanizması geliştirmiştir: yazı. Üstelik paylaşmak, hemcinslerine seslenmek için de yazıyor. Bu bağlamda bağlanan yazarlardan. Dünyanın değiştiğini, değişebileceğini, değişmek zorunda olduğunu biliyor ve katkısını esirgemiyor. Can Yücel de dünyayı marangoz olarak değiştiremeyeceği için şiirle değiştirmeye çalışıyor. Bunu eleştiri ya da övgü konusu yapmıyoruz elbette. Çünkü biliyoruz ki, *bağlanmak gibi bağlanmamak da bir seçmedir aslında.*[5] Öyleyse Aktunç'u izleyerek söylersek, "başka bir varoluş biçimi bulamadıkları için" birtakım yazarlar bağlanmadan varoluşlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar.

Azgelişmiş bir ülkede sorumuza "zengin ve ünlü olmak için", "çünkü beni eğlendiriyor" tü-

ründen yanıtlar almamız çok zordur. Aldığımız yanıtlar bu görüşü doğruluyor. Azgelişmiş bir ülkede birey-yazar olarak yaşamanın ayrı bir bedeli vardır. Bu durum, niçin yazıyorsunuz'a çok farklı bir yanıt vermeyi gerektirmez de, kapalı bir alana sıkışmamıza neden olabilir belki de. Örneğin olağanüstü bir dönemde otosansür başlar, yazı içine kapanır, kendi içinde geri çekilir yazı. Bizim yazarımız otobüste, dolmuşta, apartmanda, gecekonduda, karakolda gerikalmışlığın tüm sorunlarını yaşar öteki bireyler gibi. Yazdıklarıyla geçinebilmeyi bırakın, yazdıkları para etmez, bir ya da iki işte çalışmak zorundadır, yazdığı için başı belaya bile girer. İçerden ve dışardan kuşatılmıştır ama yine de yazacak, kendi varoluşunu sağlayacaktır. Yazı ile yaşam arasında gidip gelecektir; bu gidip gelmelerle varoluşunu sağlayacaktır. Bu gidip gelmeler sırasında iki alandan birinin zenginliği ötekinin yoksulluğunu getirebilecektir. Soru kendiliğinden gelecektir: yazı'ya bağlanıp yaşamı, insan ilişkilerini feda etmemiz doğru bir davranış mı; bu bizi yaşam yoksulu yaptığı kadar bir yerde yazı yoksulu da yapmaz mı?.. Yaşama karşı duyulan ilgisizlik, isteksizlik, günlük yaşamımızdaki ilgi alanlarımızın azlığı yaşamımızda giderek bir intihar eğiliminin ağır basmasına yol açmaz mı? Böyle bir durumda, intihar eylemi gerçekleşmese bile potansiyel bir intihar durumundan sözetmek bana mümkün görünüyor. Burada, dostları kendisini çok sevsin diye yazan Marquez'in hayranlık duyduğu Cortazar geliyor aklıma: öğretmen, şair, öykücü, romancı, editör, amatör cazcı ve *Şili davasının önde gelen savunucularından biri olan* Cortazar yaşam yoksulu değildir de yazı yoksulu hiç değildir. Bu yazının yazıldığı sırada özel televizyonların birinde kendisiyle Veliefendi Hipodromunda konuşma yapılan Ülkü Tamer'in at yarışlarından aldığı büyük keyfi açıklamasının bende yarattığı ferahlık duygusunu burada yazmam bazı yazarlara tuhaf gelir mi acaba? Bu örnekleri verirken daha önce sözünü ettiğim yazarların ne yazı ne de yaşam yoksulu olduklarını söylemiyorum elbette.; yaşamla yazı, yaşamla ölüm, bireyle toplum arasındaki gidip gelmeleri verdikleri yanıtta bulduğum için bu yazarların yanıtlarını birer veri olarak aldım. Yoksa Kahramanmaraş olaylarını *yaşamadan* öyküleştiren 'Kıran Resimleri' yazarının yaşam yoksulu olduğunu kim söyleyebilir? Uç noktalardaki eğilimleri irdeliyor; örneğin, kendine kütüphanesinden, yazdıklarından kurulu kimsenin itiraz etmediği bir dünya yaratan yazarın insan ilişkilerindeki konumu sözkonusu olduğunda dışarıya kapalı dünyasının bir sığınak anlamına da gelebileceğini söylemeye çalışıyorum. İlhan Berk yalnızca bu ülkeden değil, bu dünyadan çok sıkılıyor. 'BEN SIKINTIYIM' şeklindeki tek dizelik şiirin sahibi Berk yıllar önce kendisiyle yapılan bir söyleşide şöyle diyor: *...ben böyle yaratılmışım Sıkıntımı en insan yönüm olarak görenim de. Onsuz sanki kendimi doğrulayamam. Nice yaşamlar beni değiştirmedi. Bu dünyada hep sıkıntıma sığındım sonunda. (...) Sıkıntının bende bir anlamı varsa, o da sürekli kendi kendime olmaktır.*[6] Berk'in ruhsal durumunu anlayabilir, hak verebiliriz. Bunun için insana, *neurotik insana* dönmeliyiz belki de. Freud'un yorumcularını dikkate aldığımızda, *bu tür nevrozun hem ırk olarak bizde yaratıcılık hem de mutsuzluğumuzun nedenleriyle ilgili olduğunu anlamak önemlidir.*[7] Irkının yaratıcılık özelliği, değişik dürtüleri nedeniyle yazma eylemine girişen yazar verilen yanıtlardan da anlaşıldığı gibi çeşitli açılardan mutsuzdur zaten. İnsana 'biyolojik varlık' olarak yaklaştığımızda, bireyin doğasındaki uyumsuzluğun bizi mutsuz etmesi kaçınılmaz gibi görünüyor. Bu durumda, bağlansın bağlanmsın, yazma nedenini bilsin bilmesin yazarın eninde sonunda kendine, yani o büyük yalnızlığa dönmesi anlaşılabilir bir şey. Sorunlara daha duyarlı olan yazarın kendine dönüşlerini anlarız da, çok zaman bu da yeterli olmaz; Freud okuyan, Freud yorumcularını dikkate alan, Freudcular'ı etkileyen bir yazar intihar eder ya da karısını boğar da her şey altüst olur, denge alanımızı yeniden kurmak zorunda kalırız.

Bana bunları düşündüren ve yazmaya yönelten "niçin yazıyorsunuz" sorusu ve bu soruya verilen yanıtlar oldu. Benim bu yazıda söylemeye çalıştığım, insanın doğasındaki uyumsuzluktan toplumun yapısındaki uyumsuzluğa giden yolda biyolojik varlıkla toplumsal varlığın birbirini tamamlayacağını düşünmem ve her dönemde değişebilecek bir denge alanının bulunabileceğine inanmam. Benimkisi yarı-delilik gibi bir şey: delirmemek için *yazmak*, *yaşamak* için delirmemek, diyorum galiba. Siz isterseniz 'delirmemek' sözcüklerini 'intihar etmemek' sözcükleriyle değiştirip öyle okuyabilirsiniz.

DİPNOTLAR

1. J. P. Sartre, Varoluşçuluk, Yazko (Çev: Asım Bezirci)
2. a.g.e
3. N. Gürsel, Çağdaş Yazın ve Yaşam, Çağdaş Yayınları
4. T. Eaglaton, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları
5. J. P. Sartre, Varoluşçuluk, Yazko (Çev: Asım Bezirci)
6. İ. Berk'le Cehennem İlişkileri Üzerine Söyleşi, Oluşum Dergisi, Sayı: 46/47
7. T. Eaglaton, Edebiyat Kuramı, Ayrıntı Yayınları

SU NASIL OYNAMAYA BAŞLADI

Su yaşamak istiyordu
Güneşe gitti ağlayarak döndü
Su yaşamak istiyordu
Ağaçlara gitti yandılar ağlayarak döndü
Çürüdüler ağlayarak döndü
Su yaşamak istiyordu
Çiçeklere gitti buruştular ağlayarak döndü
Yaşamak istiyordu
Karna gitti kanla karıştı
Ağlayarak döndü
Karna gitti bıçakla karşılaştı
Ağlayarak döndü ölmek istedi

Zamana gitti taşa girdi
Ağlayarak döndü
Hiçliğin peşinde tüm uzayı dolaştı
Ağlayarak döndü ölmek istedi

Gözyaşları tükenene dek

Her şeyin dibine tutundu

Tamamen yıpranmış tamamen berrak

Türkçesi: Ece Korkut

ESKİDİKÇE
Şiir
Ali Püsküllüoğlu
Cem Yayınları

GÜNYENİSİ LİRİKLER
Şiir
Ahmet Ada
Broy Yayınları

İNCELEMECİ AHMET OKTAY MI? ŞAİR AHMET OKTAY MI?

Remzi Özmen

Ahmet Oktay adı, daha çok incelemeci olarak duyurdu kendini. Zaman içerisinde şair A. Oktay'la incelemeci A. Oktay çekişti durdu; çekişme daha uzun süre devam edeceğe de benziyor. Çünkü şair Oktay, "aynı izlekleri" sürdürmektedir, incelemeci Oktay ise, "ne doğruyu söylemekten ne de yanılmaktan" korkmuyor. Çünkü, "hangi arayan yanılmadı ve hangi kişisel söz zaman zaman yalpalamadı?". Bir Arayış'ın Yazıları'nda sık sık karşımıza çıktığı gibi yılmaz bir "arayıcı"dır, incelemeci olarak Ahmet Oktay. Dediği,gibi bu arayıcılık sürecinde "başlangıç ilkelerine, "tarihi ve diyalektik maddeciliğe" bağlı kalmaya çalışarak, bu bağlamda tutarlı bir bütünlük edinmeye de çalıştı / çalışıyor da. Çalışma yolunu / yordamını da şöyle açıklıyor incelemeci olarak: "Meslekten bilimadamı olmadığımdan, denemeyi de eleştiriyi de hep yazı(n)nın bağlamında düşündüm son kertede".

Bir söyleşisinde "...şair Ahmet Oktay'ın incelemeci Ahmet Oktay'da da bir bütünlük kaygısı görmemesi olanaksızdır elbet. Bütünlük, ancak belli bir düşünce biçiminin, başka türlü söylendikte bir dünya görüşünün temel kavramlarında izlenebilir, yoksa *değişmemenin* bütünlükle ilgisi olmadığı bellidir.(1) diyen Oktay, bir incelemeci olarak şair Ahmet Oktay'a aynı yanıtı verdiremiyor kanımca. Şöyle: karşımıza belirlenmiş, önceden saptanmış "söylenmek istenenler"i incelemeci/bilimadamı doğrulamalarıyla, yine *önceden* saptanmış biçim ve imge düzeneğiyle *sunan* bir şair çıkıyor. Kendi açısından tutarlı elbet. Çünkü, "ister sağcı olsun ister solcu; yazarın , şairin sorusu tektir: Nasıl yazmalı?(2) Hal böyle olunca, önceden biçim ve imge düzeneği belirlenmesi meşruluk kazanmaktadır. Üstelik şair Ahmet Oktay, incelemeci Ahmet Oktay'a birkez daha yeniliyor: Nelerin yazılıp nelerin yazılmaması *gerektiğini* de incelemeci Oktay belirliyor.

Şunu da görmek gerekir: Şair Ahmet Oktay tam bir kabullenmeyle yola çıkmaktadır. Çünkü, "... Kur'anda Şuara suresinde şaire uygun görülen kargış, Eflatun'un Devlet'inde sürgündür. Şöyle denebilir mi öyleyse: yazı söz hiçbir zaman 'muvafık' olmayacaktır" (3).

Bazı şairlerimizde iyice belirginleşen "biz kargışlanmış kimlikleriz" izleği bir şair olarak Oktay'da da zaman zaman aşkınlaşmaktadır. Ancak incelemeci / bilimadamı Ahmet Oktay aksine bir işlev görecektir burada: Kargış'ın şairin taplumsal işlevinden geldiği ve genel bağlamda olduğu. Şu da var: çağın getirdiği teknolojik gelişmelerin iletişim düzeneğine yansımasıyla ortaya çıkan, yeni iletişim düzeni içinde gözden düşen, giderek kendi "getto"suna sığınmaya zorlanan şair'le bu kargışlanma'yı tarihsel ve toplumsal süreçte yaşayan şair ayrımlıdır. Yani, kargış ve yeni iletişim düzeninin sonuçlamasında varolan konum birbirini tam olarak örtmez.

Yeri gelmişken bir dönüşümden de söz edelim: İncelemeci Ahmet Oktay'a göre yazı, "ötekinden ötekine"dir. Yazı, giderek ötekine ait olan içeriği boşaltmaktadır. Sonuçta "yazan mahzene çekilip keşiş olur. Dilini kullanamayan "benzerini, kardeşini" değil, dilini kullanabileni yeğleyen, gelgelelim kardeşini gecenin karanlığında "yoksul ve yoksun bırakılmışların dünyasına yerleşmekten ürken, orada okunabilmeyi düşkünlük sayan, sadece dilini kullanabilen seçkinler arasında söyleşi olmayı isteyen, kısaca: "sürü-halk"a karşı "önder-aydın"ı öne süren her yazı, istediği kadar aksi söylensin, son kertede kurulu düzenin yanında yer alır. İnsan varoldukça acının, sömürünün, eşitsizliğin, kötülüğün var olacağını öne süren her yazı da." (4). İşte şair Ahmet Oktay burada bocalamaktadır: Ne yapmalı? Çoğun; incelemeci Ahmet Oktay'ın söylediklerinin doğrultusunda, "kurulu düzenin yanında yer alır" şair Oktay. Çağdaş dünyayı *çağdaş* bir bakışla şiirinde irdelemeyi sürdürür de ondan. Modernizm'i kolay kolay terkedemez. Hal böyle olunca gerekli ve kaçınılmaz "getto"sunun ayrımına varamaz Ahmet Oktay bir şair olarak. Bunun sonucu sürekli "getto"da olduğunu ve kargışlandığını imler durur. Tıpkı diğerleri gibi. Yineleyelim, incelemeci Oktay bilmektedir, yapay bir "getto" olamaz. Bir yanılsamadan söz edilebilir ancak!

Kent olgusu ise yine önceden peşinen kabul edilmiştir, Ahmet Oktay'da ve diğerlerinde. Şöyle bir söylem geliştirilir: Kent saltık olarak vardır ve "herşeyiyle şiir"dir. Kuşkusuz ülkemizde belli bir sanayileşme ve kapitalistleşme süreci yaşanmaktadır. Kent-burjuva literatürüyle belirmeye başlamıştır bütün aksamlarıyla. Emre Kongar "Kent-

leşmedir kapitalistleşme. Temelinde ekolojik değişiklik yatan bir sanayileşmedir. Tarımdan, köyden, sanayie, kente geçiştir." (5) diyor. Bu tez'e katılmak elde değil; kapitalistleşme bir süreç, kent ise bu süreci izleyen ve devindiren bir olgu çünkü. Doğaldır ki kent kendi hayat ilişkilerini de getirecektir. Ama nasıl ve hangi yansımalarla? Hangi sürdürümler, hangi tepkiler/alternatiflerle?

İşte bu aşamaya geldiğimizde, şair Ahmet Oktay'la daha yakın ve ortak paydalarda olanın, Ece Ayhan ve İlhan Berk olmadığını görürüz. Zaman zaman bu tür bir şiir anlayışına yaklaşmışktır kuşkusuz. Ama, imgelerin seçilişinde ve kurgusunda Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Türk şiirinin *izlekleri* görülür. Yani Ahmet Oktay şiiri durulduğu ve kendi benliğini bulduğu zaman başlı başınadır ve kolayca, 1940 sonrasına eklemlenir, ayrı bir şiir olarak.

Özellikle Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi'nde, söylediklerimiz/söyleyeceklerimiz daha belirgindir. (6) Bu yapıtında Oktay, şiirselliğini ve imge gücünü, en kaba deyimiyle- mutlak kent'i ve kentli olduğunu *haykırma zorunluluğu* duymadan geliştirir/işletir. Kent ve kent'lilik, kargışlanma bu şiirlerde de vardır kuşkusuz: bir genel izleğin güçlendiricisi ve tamamlayıcısı olarak ama!

Söz konusu yapıttaki şiirlerde Ahmet Oktay, şair olarak, incelemeci Ahmet Oktay'ın irdeleyiciliğini, konulara/yaşananlara yaklaşmada kabulred kısır döngüsünü aşmasını, insanal olanı olumlamaya yönelmesini bütün bütün sürdürür. Sorgular, varolanları diyalektik bir süreç'e olan bağlılığını yitirmeden algılamaya ve yerine koymaya çalışır. Yani tam bir "arayan"dır; doğal olarak yanlış ve yanılgı olacaktır. Daha önce de aktarmıştık, "hangi arayan yanılmadı ve hangi kişisel söz zaman zaman yalpalamadı?" ki. Yeri gelmişken duralım: şairliğin birinci koşulu, kendisine atfedilene -ister olumlu, ister olumsuz- boyun eğmemek kanımca. Sonra ikinci olarak da şu: şair olarak bireyin mutlak doğruları ifşa etmek gibi bir *görev*'inin olmadığını ve yazınsal bağlamda yazı sözün kesinlemelere ve ortaya koymalara gelemeyeceğini kabul etmek! Doğaldır ki bunların farkında olmak, şairi yanılmak/yanılmamak arasında bocalamaktan da kurtarır. (7)

Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi'nde Ahmet Oktay, ülkesinin varolan bugününü daha iyi çözümlemiş/özümlemiş bir kimlikle ortaya çıkmaktadır: Denizle Çıkardım Yanlışımın Hesabını şiirinde, yaşam sürecinde (kentlilerin), deniz'in yerini arar; ".../sonudur ürkünç göçebeliğin/çocukların erişilmez hülyası;/bir melhemdir gece tutkusuna/ huzurun düzgün el yazısı/ürkmez serüvencilerin/ ve Eylül günlerinin tohumu/ve ilk bakıştır dünyaya". Yanıtı budur. Kendini şöyle koyar söyleyen: Hep tehlikeli şeyler gezdirdim/bir halk öykücüsü/ bir çiçek bilgini olmak isteyen/güzcül yüzümün derinliklerinde." Şu dizeler ise asıl yanıtı içerir: "İşgücü neyi biler/menekşe neyi solur / o çiğ düşme vaktinde, / çelik neyi suladı / eklenip bir serçenin yüreğine? / Umudu dedim / ürperdi denizin üstü."

Geçerken değinelim: Kendinden önceki şairler bir gizilgüç olarak vardır Ahmet Oktay'ın şiirinde her zaman. İşte Ahmet Arif şiiri: "Söğüt ve buğday bilgimin özeti, / aşkla bekler bıçacığını canevinde / çocuğun dudağından ilk sesi vermek için/sevginin, kardeşliğin."

"Kıyımı, açlığı, yalanı/öpüşün çınlaya sarkacını/yürüyenlerin omuzbaşlarını/en yeşil kuytusunu dağların / ve su vereni bir bozgun akşamında."

Ahmet Arif'in Vay Kurban şiirinin akışını kolayca izleyebileceğimiz, Ey Nine Söyle Gizini Unuttuğumuzun şiirinin şu dizelerini okuyalım: "Bir yıldız olan dünya, / simyadan daha yaşlı/ilk oğuldan daha genç olan halk./O dokur dokursa mermerin ipeğini/açar paslı kilidini gülün/o yaratır/fermanını boynunda gezdiren/köyün ve kentin şairini;/tuzu ve ekmeği hazır eder/ analığın humma tutmuş ayında,/duyulur sümbül kokusu/baş döndüren koynunda/..." (8)

Adiloş Bebe'ye öğütlerin benzeri şöyle belirir Oktay'da: "Bu tuz katık et / bu gurbetçiliğin, katık et / bu yoksul ölümün / kabul et."

Nazım Hikmet'in ise etkilemediği şair pek yok gibidir sözün erkekçesi. Oktay da etkilenir. Hazım'dan, elbet. Şunu da koyalım hemen: yeni bir Nazım Hikmet şiiri kotarmaya kalkmaz Oktay; Nazım şiiri Oktay'da şiire katık olur, onu kendi içinde eritir. Birkaç örnek verelim:

"Dokuz-onbir nöbetçisiyim / dışarda açık bırakmışlar pencereyi,/yarın 10 Nisan Pazar/ bahar nara gibi giriyor Sivas'a;/.../Türkü hep böyle kullanıldı memlekette,/göze gelmiş işimizin /zehir olmuş aşımızın/tutsağımızın öcü gibi."

Ey Nine Söyle Gizini Unuttuğumuzun şiirinde şöyle der Oktay: "Üç ilkyaz geçti çatırtılarla/ saydım ölülerimi bir zaman,/bir ninenin duasını aldım 956'da/"ömrüm uzun, düğünün güzün olsun."

Ve özellikle şu dizelerin akışı içinde son iki dize: Ey hamarat ellerini içimde/bir ağlayış gibi biriktirdiğim dostum/yıllardır gömülerini sunuyor dünya/ve sen kırağı ürpertisinden usul/yakarış gibi memnun/dünyaya karışıyorsun." (9) Ulukışla'da Saat Beş şiiri ise şu dizeleriyle Nazım'ı anar: ".../yok tipiye gem vuran/ve narayı hançer gibi kullanan atlılar,/toprak suskun/anaların güz bahçesi kesilmiş gözleri /..."

Kederlidir Taşlıkların İstanbul'dan dizeler: "Sen de şöyle geç Yüksekovalı Recep/bir tas ayranın hatırı var/adını çıkaramadım/demek elma getirdin Amasya'dan/bulgur getiren de sağolsun/

bu testiyi Kayışdağ'dan doldurdular/zarar yok bardaksız içeriz/bazlama var akşama/ağıt söylemek için sesimiz/Elini yüzünü yıkamak isteyen var mı/abdest olacak var mı?"

"En eski zanatıdır memleketin görüşmecilik/bakır işçiliği gibi/oyacılık gibi." Bu dizelerde Eski Zanattır Görüşmecilik şiirinden: Hakçası dilimizde, Nazım'ın mapushane şiirlerinin tadı kalmıyor mu?

Örnekleri diğer şairlerimize yayarak çoğaltmak olası. Amacım Ahmet Oktay'ın özgünlüğüne gölge düşürmek değil elbet. Niyet bu olmayınca bu denli örnek yeter deyip kesmek gerekiyor. Türk şiirinin bir geçmişi olduğu çok tartışmalı bir konu olarak hâlâ sürüyor. Dikkati çeken şu: elbirliğiyle "gökten zembille mi indi" diye üzerine gidilen Ahmet Arif dışında şairlerimiz var ki bu savdadırlar. Ne diyor Metin Eloğlu, "Divan edebiyatından kendi payıma zırnık düşmemişitir". Ve sürdürüyor, "Hani şiir geçmişimiz var derler ya, pek sanmıyorum". (10)

İncelemeci Ahmet Oktay da bu tür sıfır kilometreden bâkir bir şiir 'yapmaya' çalışanlara ödün verirken oldukça bocalamakta. "Arayan" oluşu ve "tarihi ve diyalektik maddeciliğe" olan inancı ve bağlılığı, bu bocalamanın nedeni kanımca. Öktay bir hak dağıtan rolüne soyunduğu anda bu duruma düşüyor nedense. Kişisel bağlılıkların bu durumun üzerinde etkisi olduğu kesin, ama tek neden de bu değil hiç kuşkusuz. Demek istediğim diyalektik sürece inanan ve bir yazısında da belirttiği Attila İlhan'ın "başlangıçta daima şairler vardı" savına yürekten katılan Ahmet Oktay'ın böyle bir anlayışın şairlerini alkışlamasını anlamak olanaksız görünüyor. (11) Yukarıda da imlemeye çalıştığım gibi, şair Ahmet Oktay'ın zaman zaman bu konuda incelemeci Ahmet Oktay'a boyun eğse de, genelde, şiirini Türk şiir geleneğinin tarihsel ve toplumsal diyalektine koyvermesidir, anlaşılması güç bir diğer nokta. Geçerken şunu koyalım: Söylediklerimiz incelemeci Oktay'ın çözümlemeleri / okumaları sonunda kendini, örnek göstermek zorunluluğunda hissettiği zaman geçerli çoğunlukla. Bu durum yalnız Ahmet Oktay'ın değil, birçok yazar/düşünür ve hatta romancı/öykücü/şair'imizin genel yanılgısı. Kanımca, yazılı iletişim'in salt, söz'ün yazıya geçirilmiş biçimi olarak algılanması bu durumun baş nedeni.

Yazılı İletişim'i öğreneceğiz, elbet: Fischer'in dediği gibi "Kral Midas dokunduğu her şeyi altına çevirmişti: kapitalizm de her şeyi 'meta'a çevirdi""(12) O kapitalizm, yazıya geçirilmiş 'söz'ü (sözlü iletişimin artığı/izi) de yazıya geçirilmiş biçimiyle 'meta'laştıracaktır. Ama dikkat etmek gerekli, sözlü iletişimin artığı 'söz'ü yazıdan/yazılı iletişiminden soyutlayarak bu olası değildir. Şairlik ve şiir adına kraldan çok kralcı olmak işte budur.

Unutmayacağımız/unutmamamız gereken Attila İlhan'ın dediğidir: "Başlangıçta daima şairler vardı" elbet. Ekleyebiliriz şimdi, şairler her zaman olacak! Şuna katılıyoruz herhalde: her 'dizge' (dikkat edelim 'her çağ' değil!) kendi 'şair'ini doğuracaktır. O zaman sorun, 'çağdaş'lık peşinde koşmakta değil, 'çağcıl' bir anlayışa/kavrayışa sahip olabilmek!

Mart 1984

NOTLAR

1 - "Ahmet Oktay'a Sorular" Selim İleri. Yazko Edebiyat Dergisi, Sayı: 21, Sayfa: 125-128
2 - A. g. y.
3 - "Yazı Bir Kurtuluştur" Ahmet Oktay. Yazko Edebiyat Dergisi, Sayı: 2, Sayfa: 53-55
4 - A. g. y.
5 - "Altı Çağdaş Klasik Türk Yazarı" Emre Kongar. (Yazının Attila İlhan'ın değerlendirildirildiği bölümü), Gösteri /Sanat-Edebiyat Dergisi, sayı: 12 (Kasım' 81), Sayfa: 50-52.
6 - "Sürdürülen Bir Şarkının Tarihi" (Şiir), Ahmet Oktay, Tan Yayınları '81. 80 sayfa.
7 - Özellikle son şiir kitabı "Kara Bir Zamana Alınlık"ta bu tür kaygılar ve bocalamalar. Burada sözünü ettiğimiz, yakınlaşma; yol / yordam açısındandır yalnızca. Yine şiir'i kurtarır Oktay.
8 - Bu şiirinde Ahmet Oktay, bir şair birey olarak kendine bir kesin mekan tutmak ve oraya yerleşmek kaygısından uzaktır. Kitabın genel havası da böyledir.
9 - Bu tür söyleyişleri bir çok şair geliştirerek sürdürecektir. (Hasan Hüseyin, H. İzettin Dinamo, Arkadaş Z. Özger vb.)
10 - Şairle Füsun Akatlı'nın yaptığı bir konuşma'dan. Gösteri Sanat / Edebiyat Dergisi. S. 12 (Kasım'81), Sayfa: 6-7
11 - "Bir Arayış'ın Yazıları / Bir Yazının Arayışları" (deneme) Ahmet Oktay. Yazko Yayınları'81, Sayfa: 92
12 - "Sanatın Gerekliliği" Emst Fischer. E. Yayınları '79, sayfa: 53

Bir Anlamı Kalırsa Hayat'
Şiir
Yavuz Yıldırım
Gece Yayınları

BEDELİ ÖDENMİŞTİR
Şiir
A. Hicri İzgören
Yazıt Yayınları

Kaan İnce

GECE ŞİİRLERİ

1. DEVRİK YÜREK SAVUNMASI

Çiy doladım kasnağına gecenin. Işıksızlığın hep
yoksul yalnızlıklara çıkması doğurur o rüzârı.
Giz dizilmiş çardaklar incir kokulu, çiçek hattı
gözlerine doğru. Kokunda korku. Kafka; mürekkebini
içtiğim mevsimsiz aşk. Ölümün önünde yayılan;
çıbanı yüzümün. Devrik yürek savunması ömrüm.
Yaşlı bir adam vurgun yemiş. Kuşlar. Düşler.
Kapılma saatleri, basamaklarında ateş yatan zaman
merdiveninin dik soluğuna. Ve çekip giden bir ben,
aynı denize, irkilen iskeleden.

2. ISSIZLIK SÜRÜSÜ

Sıcak bir buğu düşürdüler ceplerinden, kışın gelişini
gözlerime yıkan gölgeler, ölüme giderken. Sonuna vardım
ufuk renginin, gündüz rüyalarımda gördüğüm. Gün sayıyor
kör eşgalim. Sönüyor gülüşüm, gülün bağrında ikindi vakti.
Zaman çağlıyor, ömrümü biçmeden. Çölde ıssızlık sürüsü
gecelerim. Pencerelerden akan yollarda usulca büyüyor
hüzün. İsyan dumanları. Bir kıyı, boğulduğum. Suçluyum.
Talan edilmiş sokaklara yeleler taktım, yenilgilerimi
asmak için. Korku saldım düş dudaklarına. Üzgünüm.

3. BUYRUK

Gecenin deniz kanatlarında, bir kuşun sesine dalmış
düş topluyorum, gözlerime öpücük. Kendine açan bir ışığı
emiyor kalbim. Kara tren, sisler durağında akıntısı
kavuşmanın. Ten, sahili gurbetin. Dalga dalga köpürüyorum
aşka. Buyruk: Tez boynu vurula!

4. HARİTA

Haritası parçalandı ellerimde gecenin, bir yitiriş değil
bu, sınırları tutamadım yerinde, gözlerime doldu sular,
şimdi zaman oynak bir gölge. Nasıl başlasak geri dönmemek
için? Hüzünkıran ardında saklanan kalbimle, artık, okyanuslara
açılmak geçmeli içimden. Biliyorum. Ama kavuşmalar ayrılıktır
bazen.

KEMİKLERİNİZİ KIRARIM!

Birol Özdemir

Sanırım altıncı dersin teneffüsüne çıkılmıştı. Her şey "Kemiklerinizi kırarım hepinizin!" diye bağıran nöbetçi öğretmenin sesini duymamla başladı. İrkilerek gayri ihtiyarı ona doğru döndüğümde benim de kemiklerimi kırabileceğinin ayrımına vardım. Kırar mı kırardı! Önümdeki kırılmış çocuk kemiklerine basmamaya özen göstererek merdivenlerden indim!

Merdivenler kırılmış çocuk kemikleriyle doluydu. Parçalanmış kollar, kırılmış ayaklar, kopartılmış kafalar, cart diye ayrılmış ağızlar, yolunmuş saçlar, kopuk kulaklar, çıkartılmış gözler, dağıtılmış beyinler vardı her yerde. Dehşet içindeydim. Derken, oyulmuş bir öğretmen bedeninin üzerinden atlayarak alt kata geçtim.

"Daha bunlar bir şey değil!" dedi alt koridorun girişinde karşılaştığımız Coğrafyacı Şuküfe Hanım; bir kahkaha patlattı. Elinde kesik bir kulak vardı. Derse geç gelen bir fikirsizinmiş. Kulaklarımı tutarak koşmaya başladım.

Koşarken Nurettin Bey'e çarptım. Elinde bir tomar saç vardı. Çok konuşan bir kızın saçlarını yolmuş. Hay Allah, İngilizceci Mürüvvet Hanım da yanımıza gelerek dağıttığı bir beyni göstermesin mi! Yüreğim iyiden iyiye ağzıma geldi. Pelte pelte, tam anlamıyla dağıtılmış olan bu beyin derse hazırlıksız girmiş bir hayırsızınmış.

Karşıdan çıkagelen Nurullah Bey'in görünümü daha da korkunçtu. Elinde sallanan kopartılmış bir öğrenci kafasından kanlar damlıyordu. Nurullah Bey "Buna kaç kere söyledim; bir daha sigara içerken görürsem kafanı kopartırım diye!" diyerek söyleniyordu. Korkuyla uzaklaştım yanından.

Biraz ileride,yerde gözlüklerinin yutturulduğu sapının dışarıda kalmasından anlaşılan bir hayta yatıyor; hınzırın biriyse yine yutturulan künyesinden dolayı ötekinin yanında kıvranıp duruyordu.

Panik içerisindeydim. Koşarak merdivenlerden inmeye başladım. Ne göreyim; Tarihçi Muhittin Bey avuçlarındaki oyularak çıkartılmış öğrenci gözlerini göstererek "Daha bu ceplerim de dolu!" demesin mi! Bayılmak üzereydim. Kendimi güç bela okulun bahçesine attım.

Dışarıya çıktığımda üç erkek öğrencinin hunharca pencereden aşağıya atılmış olduklarını gördüm. Dönem ödevlerini getirmemişler de. Canhıraş çığlıklarla bağırmaya başladım.

Böyle bağıra çağıra giderken okula saçlarını toplamadan gelen iki kız öğrenciyi basket potalarına asılmış halde buldum. İyiden iyiye delirdim. Bahçe demirlerine bağlanmış bir öğrenciyse okulu asmaya kalkıştığından asılacağı saati bekliyordu. Artık ağlayamazdım da. Olduğum yere çöktüm, kaldım.

Üst kattaki nöbetçi öğretmen hâlâ çocuklara "Kemiklerinizı kırarım!" diye bağırıyordu.

SOSYAL LİBERAL HALKÇIYOL PARTİSİ İL BAŞKANLARI DOĞRUYU BULUYOR

(hüzünlü bir hiciv denemesi)

Şükrü Erbaş

Gençliğinde dilencilere bile iktidara karşı örgütlenmelerini öğütleyen; genelev ve pavyon kadınlarını düzenin kurbanları olarak gördüğünden bu tür yerlere gitmeyi devrimci düşünceye ihanet sayan; bugün yapı kooperatifi başkanlığı, araba galericiliği ve Sosyalliberal Halkçıyol Partisi İl Başkanlığı gibi üç büyük görevi uhdesinde toplayan Alil Kerhen, son birkaç gündür garip tedirginlik içindeydi.

Merkezdemokrat Doğruvatan Partisi'nin göreve getirdiği ve tutuculuğu ile ünlü Kültür Müdürü O'nun fikrini almadan, zamanının uygun olup olmadığını sormadan, şiirleriyle büyüdüğü hemşehrisi ünlü bir ozanı kente davet etmiş ve O'na da bir davetiye göndermişti.

İktidar ortağı bir partinin il başkanı olarak vatandaşın bu kadar işi varken ve kendisi gençliğinden bu kadar uzaklaşmışken sırası mıydı şimdi? Üstelik Memurluk Bakanı'nın katılacağı Yozgat-Kayseri yolunun temel atma töreninden hemen sonra... Üstelik Kuruyaprak köyü boğa binası için damızlık boğa istemek üzere Ankara'ya gidilecek günden hemen önce... Şiir elbette önemliydi. Kaldı ki kendisinin de ta lise yıllarından beri bir ince düşünceyi kar sularıyla uğrun uğrun besleyip büyüttükleri, bugün kitapları yayınlanan bir şair arkadaşı vardı. Ama bugün... biraz gerçekçi olmak lazımdı. Şiir mi, yol mu? Şiir mi, damızlık boğa mı? Şiir mi, Müdür tayini mi? Günlük hayatın gerçekleri ile şiirin dünyası çok ayrı şeylerdi. Şiir, geceleri kendi kendine okunabilir, ama günlük işler gece görülebilir mi ya? Şimdi gel de bunu anlat.

Sosyalliberal Halkçıyol Partisi il başkanı, gençliğinden kalma bir alışkanlıkla ve diğer başkanlardan farkını göstermek için sosyal içerikli kartpostallar, şiir dizeleri, veciz sözlerle süslediği bürosunda vatandaşın derdini dinlerken ve önündeki kâğıtlara notlar alırken bunları düşünüyordu. Kendisine şirin gözükmeyen Kültür Müdürü en büyük hatasını yapmıştı. Partisinin sanata bakışı ve politik geçmişi gözönünde tutulduğunda bu tür etkinliklere kendisinin öncülük etmesi gerekirdi. Oysa şimdi, programa katılmakla bir dümen suyuna girmiş olacaktı. Programa katılmakla kalınsa... Gençliğinden bildiği ve basından öğrendiği kadarıyla bu tür etkinlikler düzenlenen yerlerde diğer il başkanları gelen konuğu program sonrasında kentin en güzel yerinde ağırlıyorlardı. Aksiliğe bak ki o akşam askeri mahfilde başçavuşla bir görüşmesi vardı! Şiir mi, güvenlik mi efendim? Ah Kültür Müdürü, ahh...

Başka sıkıntıyla, son birkaç gün içinde tam onsekizinci kez, kapıcı çocuğa programın gününü, saatini ve Vali beyin katılıp katılmayacağını sordu. Sayıları az da olsa, kitap okuyan ve kendi devrimci geçmişini bilen, çoğunluğu öğretmen kökenli arkadaşları vardı. Katılmamasını onlara nasıl açıklayacaktı. Programa katılsa, bu kez de iş için kendisini arayan partili köylülere nerede olduğunu nasıl anlatacaktı. İnsanın geçmişi nasıl da boynuna asılıyordu. Ne bilsindi, yıllarca önce hayatını güzelleştiren şiirin bir gün gelip de gününü başına dar edeceğini...

Kapıcı çocuk şiir programının başlamak üzere olduğunu söyledi. Başkan Alil Kerhen yakasındaki parti rozetini ve inciklerine inmiş çoraplarını düzeltti. Çamurdere köyü muhtarından özür dileyerek telaşla Kültür Müdürlüğü Salonu'na koştu. Program başlamıştı. Vali'nin yanında yer kalmamıştı ama, yine de önlerde bir yer buldu. O da ne? Şair arkadaşı da gelmiş, kentin, bu konuda bugüne kadar gösterdiği duyarsızlığa değinerek, ünlü ozan hakkında bir konuşma yapıyordu. İyi ki gelmişti! Şiirin büyüsü ile birden gerilere gitti. Çok derinlerde bir sızı duydu. Yavaş yavaş tuhaf bir sıkıntıya dönüştü sızı. Bunaldığını hissetti. Gerçeği ile geçmişi boğaz boğaza girmişti yüreğinde. Kalkıp gitse? Hiç olmayacak. Ulan Kültür Müdürü!...

O da ne? Yıllarca sonra doğduğu kente, çocukluğuna konuk gelmiş olan o ünlü ozan sahnede ağlamıyor mu ya? Bir bu eksikti. Kardeşim, bunlar altmış yaşına da gelse akıllanmıyor. Gençlikte, sevdalıyken, gurbette, bir de içkiliyken şiir ya da türkü dokunur insana. Bunu anladık, ama altmışında, üstelik ortada birşey yokken... gerçekten akıllanmayacak bunlar.

Kendi haklılığına bir kez daha inanan başkan Kerhen, Çökükdam köyü un eleme projesi, Çukurçayır köyü tavuk kesme tesisleri, Çanaklı ilçesi çatı aktarma işi ve parti genel sekreterine vereceği, partinin seçimlerdeki şansı konulu raporu düşünerek programın sonunu aldı.

Ünlü ozanın çevresini sarmış öğrenci gençler ve orta yaşlı hemşehrilerinin arasından sıyrılarak şair arkadaşının yanına geldi. "Akşama dönüyor musunuz?" sorusuna düğümlenmiş ve kalabalığa sıkıştırılmış usul bir "Hoşgeldiniz"den sonra dışarıya attı kendini.

Aman Tanrım... dünya varmış. Hayatın gerçeği ne kadar yalın ve katı. Masasına oturdu ve başkanı olduğu kooperatifin kalorifer sorununu anlatan ustayı dinlerken, Ankara'yı aramak için telefona sarıldı.

GÜNLERİN TOZLU CAMLARI

Ramis Dara

12.08.1992

İki yıldır yazları iyi çalışıyorsun. Geçen yıl daha çok çevirilerle uğraşmıştın. Bu yazsa, yazılar: Türk şairleri üzerine denemeler. Adını şaire çıkarabilmiş herkesle ilgili birer yazı. İlk hedefin bu. Belki ondan sonra konuşmaya, sorulara, soruşturmalara yanıtlar vermeye başlayabilirsin. O gün gelinceye kadar, gelir mi gelir, 'konuşmamaya', tek tek şairler üzerinde yazılar yazmaktan başka hiçbir şey yapmamaya kararlısın.

Bu tasarı doğrultusunda son aylarda arka arkaya beş yazı: Ahmet Necdet, İbrahim Yıldız, Ruşen Hakkı, Ahmet Özer, Ali Asker Barut. Arada kısa değiniler de. Bir de gazete yazısı, *Cumhuruyet* için. Bugün altıncı 'şiir yazısı'nın okumalarını bitirdin. Gecenin ilerleyen saatlerinde ilk paragrafları yazma umudunu taşıyorsun.

13.08.1992

Adın, günlüklerin başında bulunacak; adresin: *P.K. 68, 16371 Ulucami/Bursa*. Daha önce ev ve iş adresin değişti. Nahit Kayabaşı'nın çıkardığı *Biçem*'leyse organik bağın yok. Bu nedenlerle, seyrek de olsa yazmaya ya da bir şeyler göndermeye kalkışan dostlarının gönderilerinin bir çoğu eline ya geçmedi, ya da neden sonra. Taşrada, edebiyatı odak alacak günlüğün yazgısını biraz da posta kutusu mu belirler? Bunu zamanla öğreneceksin.

Dün sözünü ettiğin yazının girişini yazdın sayılır; ancak henüz pek oturmadı. Bugün bu 'giriş'le uğraşır, belki biraz yol alırsın. Ama her ne olursa olsun, doğallıkla büyük terslik ortaya çıkmazsa, Metin Demirtaş'ın şiirleriyle ilgili bu yazıyı bir hafta içinde kaba çizgileriyle bitireceksin. Şu sıralar Metin Güven'le Hüseyin Yurttaş'ın yeni şiir kitaplarının yayımlanmasını bekliyorsun; elindeki yazıdan sonra belki de bu şairlerden biri üzerine yazacaksın. Ama kitaplar yayımlanmazsa araya şu an hiç düşünmediğin biri girer mi girer.

Gün doğdu doğacak. Uykuya çekilmeden önce, sarmaşıklara bakmaya balkona çıkacaksın. Günlerdir açtıkları çiçeklere yetişemiyorsun çünkü, öğlene çoktan solmuş oluyorlar. Ilgım: "Senin iplere sardırarak birbirine birleştirdiğin çiçekler var ya, her sabah açıyorlar. Ben görüyorum. Hem de değişik değişik. Bir sabah bir renk, bir sabah bir renk..." diyerek; aynı yere, iki ayrı renk açan, iki ayrı tür sarmaşık dikmiş olabileceğini düşünmüyor da; aynı çiçeğin bir sabah mor, bir sabah pembe açtığını sanarak, kendi dünyasının şiirini yaşıyor...

17.08.1992

Metin Demirtaş'la ilgili yazını bitirdin sayılır. Pek pek, birkaç tümce üzerinde oynar, kimi sözcüklerin yerini değiştirirsin bundan böyle. Bu tür bir çaba da, birkaç aydır, bilgisayar ve yazıcı sayesinde artık sorun olmuyor. Eskiden olsaydı, en can sıkıcı evresine gelmiştin işin. Kolay mı en küçük bir yaratıcılığın işe karışmadığı on-on beş sayfalık daktilo yazımı? Üstelik aynı metni en az iki, çok zaman da üç kez yazacaktın; böylece bu süreç, yaşamdan bezdiğin bir dönem olup çıkacaktı.

Ancak şimdi de bir şey var: Kalemle yazılan metne hâkim olamadığın gibi, ekrandaki metne de tam hâkim olamıyor gibisin. Bu yüzden sık sık bilgisayardaki metni yazıcıyla kağıda çekiyor, sözcükleri, tümceleri, yazının akışını, ya da 'müzikaliteyi' orada denetliyorsun. Bu durum fazla kâğıt tüketimi dışında bir sorun yaratmıyor. Aslında bir takıntıdan başka şey değil belki bu da. Direnseni alışabilirsin. Ancak üç beş kağıt daha az tüketeyim diye kendini zorlamanın da bir anlamı olmasa gerek. Nasılsa sonraki kuşakların böyle küçük sorunları olmayacak; yaşayabildiğiniz sürece bu tür takıntıların ellerinden tutacaksınız: Hepi topu bu!

Bugünler Ilgım'a Tomris Uyar'ın Türkçesinden *Küçük Prens*'i okuyorsun, her gece azar azar. Doğa, kendisi okumuştu. O kitap eskiyip epridiğinden Ilgım için yenisini aldın.

21.08.1992

Ahmet Necdet'in *İnegöl Hey İnegöl*'ü çıktı posta kutundan. Sevindin. Kitabın arka sayfalarında Ahmet Necdet üzerine yazdığın ve daha geçen ayki *Biçem*'de yayımlanan uzunca yazına da yer veriliyor. Gerçi Nahit aracılığıyla durumdan haberin vardı ama, haber başka, görme, yaşama başka.

İşin ilginç yanı şu ki, Ahmet Necdet'in birbirine bağlı on üç şiirini içeren kitabında, senin yazın şiirlerinden daha fazla yer tutuyor (on dört sayfaya karşılık on altı sayfa). Şimdilerde nedense mimarlığın ardında gizlenerek yaşayan 'kadîm' şair Yücel Ulu, şakayla, "telif iste bari" deyince; anında yapıştırıyorsun yanıtını: "Sen ne diyorsun; kitabın masraflarının bir bölümünü benden istemediklerine seviniyorum ben!" Şiir kitabının bin satmadığı bir ortamda şiir üzerine yazılan yazının "hükmü" mü olur!

Günlüğünün 'özel' yanının bedelini ödüyor gibisin şimdi: İçinden geldiği gibi, nicelikle uğraşı-

Murat Hoca'yı da kaybettik.

Yayımladığımız son şiirinde (Promete, Mayıs 1992, sayı: 2) şu dizeler geçiyordu:

Korku değil, yitirdiklerimdir bedenimin çeperlerine yürüyen;
Şafak yangını direnişler eritmede bitikliğimi;
beton cangılların ürküntü selleri arsız bir ısrar
Gece karanlıklarına kükrüyorum yenilmişliğimi

Serüvenler ecesi ölüm,
-gün gelir,- siler kalanı.

Murat İsmet Tunçer
(1951 - 1992)

Onu en verimli çağında kaybetmenin üzüntüsü içindeyiz...

Yapıtları: Günlerin İzdüşümü (şiir); Çarpıtmalara Dayalı Bir Tarih Kuramının Ana Çizgileri; Ekonominin Tutkunu "Gerçekçi" Bir Yazara Gerçekçiliğin, Yazarlığın ve Ekonominin "A"sı Üzerine Küçük Belirlemeler (inceleme/eleştiri)

---

yor, 'önemli olan niteliktir' karşı-düşüncesini haklı bulsan da, bunu değil, eninde sonunda niceliği savunuyor, onunla avunuyor durumuna düşüyorsun: Günlük yaşam biraz da nicelik mi demek ne?

24.08.1992

Habip Bektaş, Seyyit Nezir'den aldığı adresine iki yıl önce yayımlanan romanı *Hamriyanım*'la yeni yayımlanan şiir kitabı *Söz'ü Yurt Edindim*'i yollamış.

Rekor: APS ile Salihli'den gönderilen paket elime tam on üç gün sonra geçiyor! Bu yüzden ona yazdığın mektubu hem buradaki hem Almanya'daki adresine postalıyor, durumu açıklayarak, "Hangisi önce elinize geçerse okur, ikincisini açmadan yırtar atarsınız." diyorsun.

Hemşerisiniz Habip Bektaş'la. Hemşerilik! Yıllarca uzak olduğun duygu. Ama bu biraz da şundandı: Sen Salihli'de değil, oraya otuz km. uzaklıktaki bir dağ köyünde doğmuştun (yıllardır Salihli'den ancak teğet geçip durdun); bu yüzden 'şuralıyım' diyemiyor, kendini hiçbir yere oturtamamanın hüznünü yaşıyordun. Git gide, özlem, aranış ağır basmış olmalı ki, nicedir, "Manisalıyım, Salihlililiyim" diyorsun.

Sahi, sen nerelisin?

25.08.1992

Metin Güven'in yanında tanıdığın Gökhan Hoştürk'le konuştuktan sonra, hiç okuyanım olmasa da yalnızca şairler için yazmalıyım, diyorsun. Nasılsa insanlar için bir kibrit çöpü bile üretmiyorsun; hiç kimsenin gülüşünde en küçük bir katkın yok.

Sabaha yakın saatler. Çalışmanı bitirmiştin ki, odanın açık kapısından, koridorda bir o yana bir bu yana şaşkın şaşkın uçup duran yarasayı gördün. Bunun üzerine, salonun balkona açılan aralık kapısını ardına kadar açıp geldin. Birazdan, gidip bakacaksın, yarasa çıkışı bulup gitmiş mi, yoksa hâlâ konuğun mu?

26.08.1992

Oldum bittim duygusalsın mektuplarında. Yoksa yazamıyorsun.

Bundan böyle hiç değilse şair, yazar dostlarına yazarken duygusallık dozunu iyi ayarlamalısın.

'Mektuplar benim özel duygularımı yansıtırlar, edebiyattan, bu alanda çalışmalarımdan söz etsem, mektup yazarken sokakta ya da balkondaki bireyimdir; bir yazar değil' yanılgısı içindeydin çünkü. *'Bir yazar değil'*in altını ve üstünü bir iyi çiziyor, tersini benimsemen gerektiğini düşünüyorsun.

Bugün posta kutundan çıkan *Kocaeli* gazetesindeki bir yazıyı okuyunca geliştirdin bu düşünceyi. Şiir, öykü, roman türlerinde bugüne değin toplam on kitabı yayımlanmış olan Ruşen Hakkı, gazetedeki "Günler Kitaplar Dergiler" köşesinde, mektubunun uzunca bölümüne de yer vererek, seni ve çalışmalarını anlatmış. Neredeyse tedirginlik duyacaktın bundan!

Filiz Zibek, 1974 Diyarbakır doğumlu. Dört yıldır şiirle uğraşıyor". Şiirin, (özgürlük) sancılarını dindiren ya da çoğaltan bir esrime olduğunu düşünüyor.

ERKENCİ BAKIŞLAR

I
sabahları kendisinin sayan
hüzün çınıltıları
bende sarışın duruşlarıyla
dudaklarına bulanan sözcükler

ve gecesiz kalmaktan korkan
bir kaçaktır yüzün

II
çamurdan yolları vardı sana gelişlerimin
sözcüğün kanattığı yorgunluğun
başbelası ıslaklığı

gözlerinin üşümüş rüzgârları
yerçekimsiz gezinmelerim
ceplerimde ay tozları biriktirip

dağınık saçlı tanrılar bilirdi yalnız
en eski kuş şarkılarını
ve nasılsa ağladığını duymuştum
bir defasında

KIRILGAN

dört mevsimli gözlerinle...

hiç bilmediğim,
dinlemesini sevmediğim
sözler söyle bana
sabırsızım.

durmadan cam kırıkları

bana hiç tutamayacağın
sözler ver

elmayı bitiriyorum ve
beraber başlıyoruz bir Afrika şarkısına
(zenci

KIZIL YAĞMUR KUŞLARI

yurdum
gecekondu gözlerine sığındım
ve geceyse konuşmaları dilsiz

alfabesiz kuş şarkıları duyulur
alev taşan pencerelerinde
konuşmalar birikir durmadan
kapıları kanatılan adreslerle

alnına taşıyor gizlerini dağlara
kış bitmemiştir daha
kardelenler güzel soluğu insanın

az sonra çıkar gelir bahar tozlarıyla
aşıp sınırları alaca

sessiz bozkır
yabanıl otların
yeşil yağmurların
gök ile büyüyen ayak sesi

yanıldılar bir av sonu ateşi sanıp

EN ÇOK ÇOCUKLAR EĞLENİR LUNAPARKLARDA

I
kalabalığım
şişe dibi sarhoşu gelgitinde
uçuk dudaklarının

bilerek kaybediyorum parmakuçlarını

II
beynimin içinde delilerim
bırakmıyor uyumaya ışıkları
beni bir yerlerden çağırsalar

kaybettiğim sadece parmakuçların olsa

III
aynı daldır bizi taşıyan
rüzgâr tanımaz mı
kendine vurgun olanı

durmadan güneşli çınarı düşünüyorum

IV
üç yıldızla pekâlâ idare ederdi
gökyüzü

NASIL YAZILMAZ?*
(Gorki'den Şalyapin'e mektup)**

Sevgili Fyodor,

Konstantin Petroviç (Pyatnitski (1864-1939): Znaniye Basımevi yetkilisi) geldi ve senin, yaşam öykünü yazıp yayımlamak istediğini söyledi. (...)

Benimle enine boyuna konuşmadan bu düşünceni hiç kimseye açmamanı içtenlikle rica ediyorum senden -bana inan!

(...)

Bana inanmalısın - böyle konulardaki umursamazlığın ve iyi huyların yüzünden yapılması olası bir yanlışa karşı seni uyarırken kendi çıkarımı düşünmüyorum elbet.

Önerim şu: Ya bir, bir buçuk aylığına buraya gel, sen söyle ben yazayım ya da beni yurt dışında bir yere çağır, her gün üç dört saat oturup birlikte çalışalım.

Seni gücendirecek bir tutum içine girmeyeceğimi söylemeye gerek yok elbet. Özellikle vurgulanması gereken noktalarla geri plânda kalması gereken noktaları sana söylemekle yetineceğim. İstersen ben yazarım, sen beğenmediğin yanları bildiğin gibi değiştirirsin.

Yazılacak şeylerin çok iyi, kusursuz yazılması gereğinin önemine inanıyorum! İnan, kendimi öne çıkarma hevesinde değilim, hayır, asla! Burada önemli olan senin kendini anlatman, sana değgin sözler senin ağzından çıkmalı!

Bu mektuptan kimseye söz etme. Kimseye gösterme! N'olur!

---

* Başlık C.Savran'a aittir.

** 1. (14) Eylül 1909'dan sonra Kapri'de yazılmış. Maksim Gorki, Edebiyat Yaşamım, Payel Yayınları.
2. Basım Aralık 1989, İstanbul.

PROMETE DERGİSİ ABONE KAMPANYASI

Okurlarımıza yıllık abone bedeli karşılığında (120.000 TL) aşağıdaki yayınlarımızın tamamını ücretsiz olarak veriyoruz....

(Abone bedelini Metin Turan adına, Halk Bankası Meşrutiyet Şubesi, 5911 nolu hesaba yatırmanız ve adresinizle birlikte banka makbuz fotokopisini PK. 119 Yenişehir/ Ankara adresine postalamanız yeterlidir. Kitaplar belirteceğiniz adrese postalanacaktır.)

Şiirin İlk Atlası Metin Altıok *Deneme*
Sonrasız Dönüş Yalnızlığı Hayati Baki *Şiir*
Düş Yorumcusu Kemal Gündüzalp *Şiir*
Yenilikler Ergül Çetin *Şiir*
Külden Adam Cem Savran *Şiir*

PROMETE ATEŞİNİ BESLEYELİM!

Promete Yayınları: PK. 119 Yenişehir/Ankara